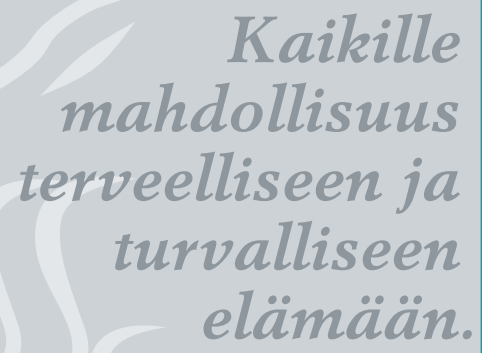

Ota oppi -malli

Nuorten tukeminen perusopetuksesta jatko-opintoihin
Kuntoutuskokeilun ohjausryhmän muistio

*Kaikille
mahdollisuus
terveelliseen ja
turvalliseen
elämään.*

KUVAILELEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 7.9.2005	
Tekijät Aktiivinen sosiaalipolitiikka kuntoutuskokeilujen ohjausryhmä Puheenjohtaja Kari Välimäki Sihteeri Tuula Ahlgren		Julkaisun laji Muistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		HARE-numero ja toimituksen asettamispäivä STM0767:00/15/02/2000 13.12.2000	
Julkaisun nimi Ota oppi -malli. Nuorten tukeminen perusopetuksesta jatko-opintoihin. Kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän muistio			
Tiivistelmä <p>Vuosina 2001–2004 toteutettiin 15–17-vuotiaiden nuorten varhennetun kuntoutuksen kokeilu, joka perustui aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esitykseen. Kokeilusta tehtiin arviointi, jossa tutkijat esittivät hankkeissa hyviksi todettuja käytäntöjä ja ideaalimallin. Kuntoutuskokeilujen ohjausryhmä kokosi kuntoutuskokeilun kokemusten ja arvioinnin perusteella omat suosituksensa. Arvioinnin ja suositusten pohjalta sosiaali- ja terveysministeriö päätti hyvien käytäntöjen ja toimintamallin levittämiseen tähtäävän muistion laatimisesta. Muistio laadittiin yhteistyössä kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän ja kentän asiantuntijoiden tukiryhmän kanssa.</p> <p>Muistiosta on esimerkkejä mahdollisuuksista järjestää eri hallinnonalojen yhteistyöhön perustuva toimintamalli, jolla kohdennetaan palveluja perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtyville tukea tarvitseville nuorille. Tavoitteena on herättää paikallisten toimijoiden ja päättäjien kiinnostus Ota oppi -mallin käynnistämiseen ja vakiinnuttamiseen eri puolilla Suomea. Mallin käynnistämistä ja vakiinnuttamista tuetaan ESR-hankeella vuosina 2005–2007.</p> <p>Ota oppi -mallin kohderyhmänä ovat nuoret, jotka tarvitsevat ja hyötyvät laajasta tuesta perusopetuksen päättövaiheessa sekä siirtyessään ja kiinnittyessään jatko-opintoihin tai muuhun toimintaan. Tälle ryhmälle keskeisiä ovat sosiaaliset ongelmat. Mallin tavoitteena on moniammatillisen työn avulla ehkäistä nuorten syrjäytymistä.</p> <p>Ota oppi -malli perustuu "putoamisvaarassa" olevien nuorten tilanteen havaitsemiseen, eri tahojen moniammatilliseen yhteistyöhön sekä palvelujen ja tukitoimien yksilöllisiin ratkaisuihin. Keskeisiä toimijoita kohderyhmän palvelujen järjestämisessä ovat nuoret itse ja nuorten vanhemmat sekä perusopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimen, eri oppilaitosten, työvoimahallinnon ja Kelan työntekijät.</p> <p>Yhteistyötä tehdään yksittäisen nuoren verkostoissa, palvelujen järjestämisessä, nuorten kanssa työskentelevistä toimijoista kootussa yhteistyöryhmässä ja päättäjistä kootussa ohjausryhmässä. Yhteistyön aloittamiseen ja ylläpitämiseen sekä tiedon kokoamiseen tarvitaan yleensä yhdyshenkilö. Malli hyödyntää pääosin paikallisia palveluja ja tukitoimia, ja se sovitetaan aina paikalliseen palvelurakenteeseen ja yhteistyöhön.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Nuoret, syrjäytyminen, yhteistyö			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:14		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1780-1 (nid.) 952-00-1781-X (PDF)
Kokonaissivumäärä 72	Kieli Suomi	Hinta 14,04 €	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 HELSINGIN YLIOPISTO Puhelin (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Utgivningsdatum 7.9.2005		
Författare Styrningsgruppen för rehabiliteringsförsök inom den aktiva socialpolitik Ordförande Kari Välimäki Sekreterare Tuula Ahlgren	Typ av publikation		
	Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet		
	Datum för tillsättandet av organet STM0767:00/15/02/2000 13.12.2000		
Publikation Ota oppi -modellen för att stöda ungdomar att fortsätta studierna efter grundutbildningen. Promemoria av styrningsgruppen för rehabiliteringsförsök			
Referat År 2001–2004 genomfördes ett försök för tidig rehabilitering av 15–17-åriga ungdomar på basis av en framställning av arbetsgruppen för aktiv socialpolitik. Försöket utvärderades av sakkunniga som framförde goda praxis från projekt och en idealmodell. Styrningsgruppen för rehabiliteringsförsök utarbetade sina egna rekommendationer på grundval av erfarenheterna och utvärderingen av rehabiliteringsförsöket. På basis av utvärderingen och rekommendationerna beslöt social- och hälsovårdsministeriet att utarbeta en promemoria med syftet att sprida ut goda praxis och verksamhetsmodellen. Promemorian utarbetades i samarbete med styrningsgruppen för rehabiliteringsförsök och en stödgrupp av sakkunniga på fältet. Promemorian har exempel på olika sätt att genomföra en verksamhetsmodell som bygger på samarbete mellan olika förvaltningsområden och som används för att inrikta tjänster till ungdomar som behöver stöd när de fortsätter sina studier efter grundutbildningen. Målet är att väcka lokala aktörers och beslutsfattares intresse för lansering och etablering av Ota oppi –modellen i olika delar av Finland. Lansering och etablering av modellen stöds med ett ESR-projekt år 2005–2007. Målgruppen för Ota oppi –modellen är de ungdomar som behöver och kan dra nytta av stöd vid grundutbildningens slutfas och när de börjar och blir etablerade i fortbildning eller annan verksamhet. Centralt för denna grupp är sociala problem. Målet med modellen är att genom multiprofessionellt samarbete förebygga ungdomars utslagning. Ota oppi –modellen bygger på identifiering av sådana ungdomars situation som riskerar att bli utslagna, multiprofessionellt samarbete mellan olika aktörer samt individuella lösningar i fråga om tjänster och stödåtgärder. Centrala aktörer i organisering av tjänster till målgruppen är ungdomarna själva och deras föräldrar samt personalen inom grundutbildningen, social- och hälsoväsendet, ungdomsväsendet, olika läroanstalter, arbetskraftsförvaltningen och FPA. Samarbete sker i nätverk av enskilda ungdomar, organisation av tjänster, en samarbetsgrupp av aktörer som arbetar med ungdomar samt i en styrningsgrupp av beslutsfattare. För att lansera och upprätthålla samarbetet och för att samla information behövs det vanligtvis en kontaktperson. Modellen utnyttjar främst lokala tjänster och stödåtgärder och den skall alltid anpassas till den lokala servicestrukturen och samarbetsmodellen.			
Nyckelord Ungdomar, utslagning, samarbete			
Övriga uppgifter www.stm.fi			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2005:14		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1780-1 (inh.) 952-00-1781-X (PDF)
Sidoantal 72	Språk Finska	Pris 14,04 €	Sekretessgrad offentlig
Distribution och försäljning: Helsingfors Universitetsförlaget, PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Fax (09) 7010 2374, tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynnti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health, Finland		Date 7 September 2005	
Author Steering group for active social policy rehabilitation pilots Chairman Kari Välimäki Secretary Tuula Ahlgren		Type of publication	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ STM0767:00/15/02/2000 13 December 2000	
Title of publication Model for supporting young people to continue from basic education to further studies. Memorandum of the steering group for rehabilitation pilots			
Summary <p>In 2001-2004, a pilot for early rehabilitation of young people aged 15–17 years was implemented on the basis of the proposals of the working group on active social policy. The pilot was assessed by experts who then presented good practices from the projects as well as an ideal model. The steering group for rehabilitation pilots compiled its own recommendations on the basis of the experience from and the assessment of the rehabilitation pilot. Based on the assessment and recommendations, the Ministry of Social Affairs and Health decided to compile a memorandum aiming at distributing good practices and the model. The memorandum was compiled in cooperation with the steering group for rehabilitation pilots and a support group of experts in the field.</p> <p>The memorandum includes examples of ways to organise a model based on cooperation between different administrative fields that would provide services to young people, who need support in continuing their studies after basic education. The aim is to get local actors and decision-makers interested in launching and establishing the model in different parts of Finland. Launching and establishing the model will be supported with an ESR project in 2005–2007.</p> <p>The target group for the model is young people, who need and benefit from broad-based support in the final phase of their basic education and in proceeding to and establishing themselves in further studies or other activity. Social problems are central for this group. The aim of the model is to prevent marginalisation of young people through multiprofessional activities.</p> <p>The model is based on identification of young people in danger of marginalisation, multiprofessional cooperation between different actors as well as individual service and support solutions. Central actors in organising the services for the target group are the young people themselves and their parents as well as the staff in basic education, at local authorities in social welfare and health care services and services for the youth, different educational institutions, labour administration and the Social Insurance Institution.</p> <p>Cooperation takes place in networks of individuals, in the organisation of services, in a cooperation working group consisting of actors working with young people as well as in a steering group consisting of decision-makers. Launching and maintaining cooperation and gathering information usually requires a contact person. The model utilises to a large extent the local services and support system and it is always adapted to the local service structure and cooperation models.</p>			
Key words Youth, marginalisation, cooperation			
Other information Internet: www.stm.fi			
Title and number of series Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2005:14		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1780-1 (print) 952-00-1781-X (PDF)
Number of pages 72	Language Finnish	Price 14.04 €	Publicity Public
Distributor/Orders Helsinki University Press PO Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND Tel +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 13.12.2000 kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän. Ohjausryhmän määräaika jatkettiin ministeriön päätöksillä 5.11.2003 ja 17.3.2004. Ohjausryhmän työskentely päättyi 30.9.2005. Ohjausryhmän tehtävä oli

- a) ohjata Kansaneläkelaitoksen toteuttamaa kuntoutuskokeilua
- b) valita kokeilun piiriin tulevat alueet
- c) hyväksyä kokeilulle toimintasuunnitelma ja valvoa sen toteutumista
- d) tehdä seurantaraportti kokeilun onnistumisesta
- e) tehdä uudistusehdotuksia kuntoutuksen kehittämiseksi kokeilusta saatavan tiedon perusteella.

Kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän puheenjohtajaksi määrättiin osastopäällikkö Kari Välimäki ja jäseneksi pääsihteeri Heidi Paatero sosiaali- ja terveysministeriöstä. Ohjausryhmän jäseneksi kutsuttiin ylitarkastaja Pentti Lehmijoki työministeriöstä, erityisasiantuntija, nyttemmin kehityspäällikkö Sirkka-Liisa Karhunen Suomen Kuntaliitosta, kehittämisspäällikkö Mirjami Airaksinen Kansaneläkelaitoksesta ja koulutus­päällikkö Ritva Tuomi-Rautiainen opetusministeriöstä. Ohjausryhmän sihteeriksi kutsuttiin suunnittelija, nyttemmin hallintosihteeri Auli Tormonen Kansaneläkelaitoksesta. Ohjausryhmään tuli pysyväksi asiantuntijaksi suunnittelija Tuula Ahlgren Kansaneläkelaitoksesta.

Ohjausryhmän kokoonpanoon tuli muutoksia seuraavasti: koulutus­päällikkö Ritva Tuomi-Rautiaisen tilalle nimitettiin 18.1.2001 ylitarkastaja Jaana Hätälä, osastopäällikkö Kari Välimäen tilalle ohjausryhmän puheenjohtajaksi Välimäen virkavapauden ajaksi nimitettiin 6.8.2002 osastopäällikkö Raimo Ikonen, kehittämisspäällikkö Mirjami Airaksisen tilalle nimitettiin 6.8.2002 suunnittelija, nyttemmin hallintosihteeri Auli Tormonen ja Auli Tormosen tilalle ohjausryhmän sihteeriksi nimitettiin 6.8.2002 suunnittelija Tuula Ahlgren. Virkavapaalta palannut osastopäällikkö Kari Välimäki korvasi Raimo Ikosen 10.9.2003. Ylitarkastaja Jaana Hätälän virkavapauden aikana opetusministeriön edustajana toimi kulttuuriasiainneuvos Kimmo Aaltonen 23.10.2003 asti. Ohjausryhmä on kokoontunut 31.7.2005 mennessä 25 kertaa.

Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esitykseen perustunut syrjäytymisvaarassa olevien nuorten varhennetun kuntoutuksen kokeilu toteutettiin vuosina 2001–2004. Lapin yliopiston sosiologian professori Asko Suikkanen, tutkija Sirpa Martti ja tutkija Ritva Linnakangas tekivät arvioinnin nuorten kuntoutuskokeilusta.

Tutkijoiden suositusten ja ideaalimallin perusteella sosiaali- ja terveysministeriössä päätettiin käytännönläheisen toiminnan käynnistämiseen tähtäävän muistion laatimisesta. Muistion laati suunnittelija Tuula Ahlgren yhteistyössä kentän asiantuntijoista koostun tukiryhmän ja kuntoutuskokeilujen ohjausryhmän kanssa.

Kentän asiantuntijoiden tukiryhmään osallistuivat suunnittelija Laila Bröcker Vantaan kaupungin sivistystoimesta, projektipäällikkö Tenho Jaakola Oulun ympäristökuntien työpajoilta, sosiaalityöntekijä Heli Kaartinen Lappeenrannan kaupungin sosiaalitoimesta, opinto-ohjaaja Riitta Kuha Ranuan kunnan sivistystoimesta, lakimies Marja Lahtinen Suomen Kuntaliitosta, terveydenhoitaja Raija Lyytikäinen Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimesta, erityisluokanopettaja Liisa Talvitie Espoon kaupungin opetustoimesta ja koulukuraattori Erja Väisänen Helsingin kaupungin opetusvirastosta. Tukiryhmä kokoontui kevään 2005 aikana kolme kertaa.

Lisäksi muistion liitteen 10 "Esimerkkejä kolmen nuoren aikuisen kustannuksista yhteiskunnalle yhden vuoden aikana" kirjoittamiseen osallistui projektipäällikkö Tenho Jaakola ja liitteen 5 "Esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa palveluja" kirjoittamiseen osallistuivat seuraavat paikallisten nuorten kuntoutuskokeilujen toteuttamisessa mukana olleet projektityöntekijät ja verkostojen jäsenet: hankesuunnittelija Tuija Eskelinen Porin kaupungin koulutusvirastosta, sosiaalityöntekijä Heli Kaartinen Lappeenrannan kaupungin sosiaalitoimesta, yksilöohjaaja Minna Korja Laptuote-säätiöstä, opinto-ohjaaja Riitta Kuha Ranuan kunnan sivistystoimesta, erityisluokanopettaja Timo Liikanen Pudasjärven kaupungin sivistystoimesta ja toiminnanjohtaja Petteri Sveins Vihdin Mielenterveysseura ry:stä.

Helsingissä 2. syyskuuta 2005

Kari Välimäki

Jaana Hätälä

Sirkka-Liisa Karhunen

Pentti Lehmijoki

Heidi Paatero

Auli Tormonen

Tuula Ahlgren

Sisällys

1 SAATTAEN VAIHTAMINEN KANNATTAA	13
2 KOHDERYHMÄ	14
3 TAVOITTEET	15
4 OTA OPPI -MALLI.....	16
4.1 Toiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen	16
4.2 Yhteistyö ja toiminnan koordinointi	16
4.2.1 Keskeiset yhteistyötahot ja toimijat	16
4.2.2 Hallinnonalojen yhteistyö.....	19
4.2.3 Yhteistyö kentällä	20
4.2.4 Yhteistyöryhmä	21
4.2.5 Ohjaus- tai johtoryhmä	22
4.2.6 Koordinaattori.....	23
4.2.7 Salassapito ja tietosuoja.....	24
4.3 Nuoren tuettu polku perusopetuksesta toisen asteen opintoihin	25
4.3.1 Keskeistä nuoren tukemisessa	25
4.3.2 Nuoren tukemisen prosessi	26
5 NUORTEN PALVELUT JA TUKITOIMET	31
5.1 Palvelut ja tukitoimet perusopetusta suorittaville	31
5.2 Palvelut ja tukitoimet perusopetuksen suorittaneille.....	33
6 KUSTANNUKSET.....	34
LÄHTEET	37
LIITTEET.....	39

1 Saattaen vaihtaminen kannattaa

Tämä muistio on suunnattu kaikille niille tahoille, jotka ovat kiinnostuneet perusopetuksen ja sen jälkeisten jatko-opintojen nivelvaiheessa "putoamisvaarassa" olevien nuorten tukemisesta. Toimintaa ja yhteistyötä voivat käynnistää monet tahot. Aloitteen tekeminen ja vastuu mallin käynnistämisestä sopii sille taholle, joka tunnistaa nuorten tuen tarpeen ja on innostunut toiminnan kehittamisestä. Eri hallinnonalojen sitouttaminen yhteistyöhön on välttämätöntä mallin käynnistämisen ja vakiinnuttamisen kannalta.

Muistiossa esitetään hyvien käytäntöjen -malli (myöhemmin Ota oppi -malli), joka on tarkoitettu oppaaksi toiminnan käynnistämiseen tai kehittämiseen koulupudokkaiden ja saattaen vaihdettavien nuorten tunnistamiseksi ja tukemiseksi siirtymävaiheessa perusopetuksesta jatko-opintoihin. Tieto nuorten tilanteesta ja tuen tarpeesta kuten myös palvelujen järjestäminen jakautuu tällä hetkellä usealle taholle. Perusopetuksen jälkeen koko nuorten ikäluokkaa ei enää tavoiteta yhden tahon palvelujen piiristä. Päätötöidistuksen saaneiden nuorten tiet kulkevat eri oppilaitoksiin. Osa nuorista ei jatka suoraan toisen asteen opintoihin. Mallin ideana on tehdä yhteistyötä nuoren, vanhempien ja paikallisten toimijoiden kesken nuoren tukemiseksi yli siirtymävaiheen ja motivoimiseksi jatko-opintoihin. Liitteisiin on koottu mm. esimerkkejä yhteistyön järjestämisestä, erilaisista tavoista toteuttaa palveluja sekä tapauskuvauksia.

Mallin taustalla vaikuttaa vuosina 2001–2004 eri tahojen yhteistyönä toteutettu nuorten kuntoutuskokeilu. Eri puolilla Suomea järjestettiin 18 erilaista osahanketta, joihin osallistui yhteensä noin 750 nuorta. Nuorten kuntoutuskokeilu perustui Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esitykseen kolmivuotisesta kokeilusta syrjäytymisuhan alaisena oleville 15–17-vuotiaille nuorille. Nuorten kuntoutuskokeilun arvioinnin tehneet tutkijat nostivat esille hyviä käytäntöjä ja ideaalimallin (liite 10), jonka avulla voidaan tukea perusopetuksen ja jatko-opintojen nivelvaiheessa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria (Suikkanen ym. 2004:5).

Yhteistyö ja saattaen vaihtaminen tukevat nuorta läpi tärkeän siirtymävaiheen. Nuorten kuntoutuskokeilun kokemusten perusteella voidaan suositella eri hallinnonalojen yhteistyön käynnistämistä tai kehittämistä. Kuntoutuskokeiluun osallistuneista varsin vaikeistakin tilanteista lähteneistä moniongelmaisista nuorista vain 6 % keskeytti tukijakson. Hankkeisiin osallistuneista nuorista reilun kahden kolmanneksen elämäntilanne selkiytyi merkittävästi kuntoutuskokeiluun osallistumisen aikana.

Nuorten tukeminen kiinnittymisessä perusopetuksen jälkeisiin opintoihin ja edelleen työelämään kattaa ajan myötä ne kustannukset, joita erityinen satsaus nuorten palveluihin aiheuttaa. Pitkällä aikavälillä syntyvän taloudellisen säästön lisäksi erityisten tukitoimien kohdentaminen syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohentaa nuoren elämäntilannetta ja hyvinvointia. Nuorten syrjäytymistä ehkäisemällä voidaan vähentää esimerkiksi työttömyydestä ja päihteidenkäytöstä syntyviä kustannuksia sekä erityispalvelujen ja laitoshoidon kustannuksia. Muistiossa kuvataan kolmen erilaisen uran kulkenneen nuoren kustannuksia yhteiskunnalle (liite 9). Yhteiskunnan kannalta on oleellinen ero, kehittykö nuoresta työssä käyvä, veroja maksava aikuinen vai syrjäytykö hän työmarkkinoilta.

Eri hallinnonaloilla on viime vuosina ollut useita kehittämishankkeita ja selvitystöitä, jotka ovat kohdentuneet ainakin osittain perusopetuksen ja toisen asteen opintojen nivelvaiheeseen. Keskeisimpiä ajankohtaisia uudistuksia ovat nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen ja nuorten yhteiskuntatakuu. Tätä kohderyhmää sivuavia uudistuksia ja hankkeita esitellään lyhyesti liitteessä 1.

2 Kohderyhmä

Ota oppi -mallin tavoitteena on tukea niitä nuoria, jotka ovat syrjäytymisvaarassa silloin, kun he ovat siirtymävaiheessa perusopetuksesta jatko-opintoihin. Kohderyhmänä ovat ensisijaisesti 15–17-vuotiaat nuoret, joiden todetaan tarvitsevan ja hyötyvän yksilöllisesti suunnitelluista moniammatillisista palveluista ja tukitoimista perusopetuksen päättövaiheessa, oman ammatillisen uran selkiyttämisessä, ammatillisiin opintoihin kiinnittymisessä ja työhön siirtymisessä.

Kohderyhmään kuuluvat erityisen tuen tarpeessa olevat nuoret, jotka

- ovat keskeyttäneet tai vaarassa keskeyttää perusopetuksen opinnot
- eivät ole hakeneet tai päässeet toisen asteen koulutukseen tai töihin
- ovat keskeyttäneet tai vaarassa keskeyttää toisen asteen opinnot
- menestyvät heikosti opinnoissa ja ovat suorittamassa perusopetuksen tai toisen asteen opinnot heikoin arvosanoin (esim. "armoviitokset").

Osa näistä nuorista on perusopetuksen tai toisen asteen koulutuksen piirissä. Väliin jää ryhmä, joka ei kuulu koulutusjärjestelmän piiriin. Vastuuta tämän ryhmän nuorten tukemisesta ei ole määritelty minkään toimialan tehtäviin. Kyse on niistä nuorista, jotka eivät todennäköisesti oman lähiverkostonsa tuen avulla kiinnity jatko-opintoihin tai muuhun toimintaan.

Nuorilla on elämäntilanteessa usein tekijöitä, joiden perusteella heidän voidaan olettaa tarvitsevan laajaa tukea omien tulevaisuudensuunnitelmien tekemiseen. Nuorten koulunkäynnin vaikeuksien taustalla saattaa olla erilaisia ongelmia, kuten vähäinen sosiaalinen tukiverkko, heikko sosiaalinen tausta, puutteet sosiaalisissa taidoissa, päihteiden käyttö, sairaus tai oppimisvaikeudet. Ongelmien kasautuminen ja moniongelmaisuus ovat yleisiä näillä nuorilla. Tällä ryhmällä keskeisiä ovat sosiaaliset ongelmat, mutta taustalla voi olla myös selvittämättömiä sairauksia.

Perusopetuksessa oli 580 000 oppilasta vuonna 2003/2004. Näistä perusopetuksen yhdeksättä luokkaa suoritti 64 000 oppilasta ja lisäopetuksessa oli 1 500 oppilasta. Kaikista perusopetuksen oppilaista 36 800 opiskeli erityisopetuksessa.

Vuonna 2003 ilman perusopetuksen päättötodistusta jäi 256 oppilasta ja perusopetuksen jälkeen koulutuksen ulkopuolelle jäi vajaat 3 400 oppilasta, joista yli 1 500 jätti hakematta yhteishaussa.

Vuonna 2002 perusopetuksen päättäneistä 97 % haki samana vuonna toisen asteen opintoihin. Toisen asteen opintoihin ei siirtynyt välittömästi perusopetuksen päättäneiden ikäluokasta noin 6 % eli 3 200 nuorta. Tavoitteena on, että vuonna 2008 perusopetuksen päättäneistä 96 % aloittaa lukiossa, ammatillisissa oppilaitoksissa tai lisäopetuksessa.

Vuonna 2004 ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeli 135 000 opiskelijaa, lukiossa 110 500 opiskelijaa ja perustutkintoon johtavassa oppisopimus-koulutuksessa oli 17 300 opiskelijaa. Ammatilliset opinnot omassa koulutussektorissaan keskeyttää vuosittain noin 11,3 % opiskelijoista. Näistä noin 1,2 % vaihtaa koulutussektoria ja noin 10,1 % keskeyttää kokonaan ammattiin johtavan koulutuksen.

Työpajatoimintaan osallistuu vuosittain yli 7 000 alle 25-vuotiaasta nuorta. Suurin osa toimintaan osallistuvista nuorista on 17–22-vuotiaita. Huhtikuun 2005 lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 27 200, joista alle 20-vuotiaita oli 4 600.

3 Tavoitteet

Ota oppi -mallin tavoitteena on koulupudokkaiden tukeminen perusopetuksen suorittamisessa, perusopetuksesta jälkeiseen koulutukseen siirtymisessä ja näistä opinnoista selviytymisessä. Keskeistä on tukea nuoria oman tulevaisuudensuunnitelman tekemisessä ja auttaa nuorta sitoutumaan ja selviytymään opinnoista itsenäisesti. Jokaisen nuoren kohdalla pyritään yksilöllisesti räätälöidyillä ratkaisuilla nuoren sosiaaliseen vahvistamiseen, arjenhallinnan taitojen kohentamiseen, koulutus- ja työvalmiuksien lisäämiseen, koulutussuunnitelman selkiyttämiseen ja koulutukseen tai työhön kiinnittymiseen. Tavoitteena on nuoren syrjäytymisen ehkäiseminen tai syrjäytymiskiirteen katkaiseminen moniammatillisen yhteistyön avulla.

Mallin avulla luodaan turvaverkko niille perusopetuksesta jatko-opintoihin siirtyville nuorille, joille nykyiset yhden sektorien palvelut eivät riitä. Tavoitteena on levittää eri puolille Suomea hyviksi todettuja käytäntöjä sekä ottaa käyttöön paikallisia ja alueellisia olemassa olevaan palvelurakenteeseen sopivia pysyviä toimintamalleja, jotka perustuvat

- "putoamisvaarassa" olevien nuorten tilanteen havaitsemiseen
- eri tahojen moniammatilliseen yhteistyöhön
- palvelujen ja tukitoimien yksilöllisiin ratkaisuihin.

Siirtymävaiheeseen rakennetaan katkeamaton palveluketju, jossa nopea puuttuminen nuoren tilanteeseen ja saattaen vaihtaminen ovat keskeisiä lähtökohtia. Yhdistämällä eri sektorien palveluja ja tukitoimia sekä toteuttamalla niitä tiiviissä yhteistyössä rakennetaan yksilöllisiä palveluja ja tukitoimia nuorten saattamiseksi jatko-opintoihin.

4 Ota oppi -malli

4.1 Toiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen

Ota oppi -mallin toteuttamisen lähtökohta on aloitteellisuus ja aktiivinen ote toiminnan käynnistämiseksi joko paikallisena tai alueellisena. Aloitteen tekijänä toimii taho tai työntekijä, joka on kiinnostunut toiminnan järjestämisestä. Keskustelu hallinnonalojen kesken, asian vieminen päättävien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden käsiteltäväksi, tiedottaminen, julkisuus ja avoin keskustelu edistävät asian etenemistä. Nuorten kanssa toimivien työntekijöiden ohella johtavien viranhaltijoiden sekä luottamushenkilöiden sitoutuminen toiminnan käynnistämiseen ja vakiinnuttamiseen on välttämätöntä. Mallin käynnistämistä ja vakiinnuttamista kuvataan kuviossa 1.

Vuosina 2005–2007 toteutetaan ESR-hanke, jolla tuetaan malliin perustuvan alueiden tarpeisiin sovitettua toiminnan käynnistämistä ja vakiinnuttamista eri puolille Suomea. Hanke tiedottaa Ota oppi -mallista ja järjestää toiminnan käynnistämistä kiinnostuneille koulutusta. ESR-hankkeen kautta voidaan myös rahoittaa käynnistämävaiheen kustannuksia. Lisäksi hanke ohjaa ja tukee mallin käynnistämistä ja vakiinnuttamista sekä seuraa toiminnan toteutumista.

Ota oppi -malli toimii esimerkkinä paikallista ja alueellista toimintaa suunniteltaessa ja käynnistettäessä. Paikallinen malli sovitetaan olemassa oleviin toimiviin palveluihin ja yhteistyöhön. Myös hallinnon tarkoituksenmukainen järjestäminen harkitaan paikallisesti. Opetustoimen osuus on merkittävä ja osallistuminen oleellista toimivan mallin rakentamisessa. Toiminta voidaan organisoida yhden kunnan alueella tai kuntien yhteistyönä. Malli toteutetaan pääosin hyödyntämällä olemassa olevia paikallisia palveluja ja tukitoimia. Kustannuksia aiheutuu toiminnan koordinoinnista ja toimintamenoista. Liitteessä 2 kuvataan kolme esimerkkiä hallinnonalojen välisen yhteistyön järjestämisestä.

4.2 Yhteistyö ja toiminnan koordinointi

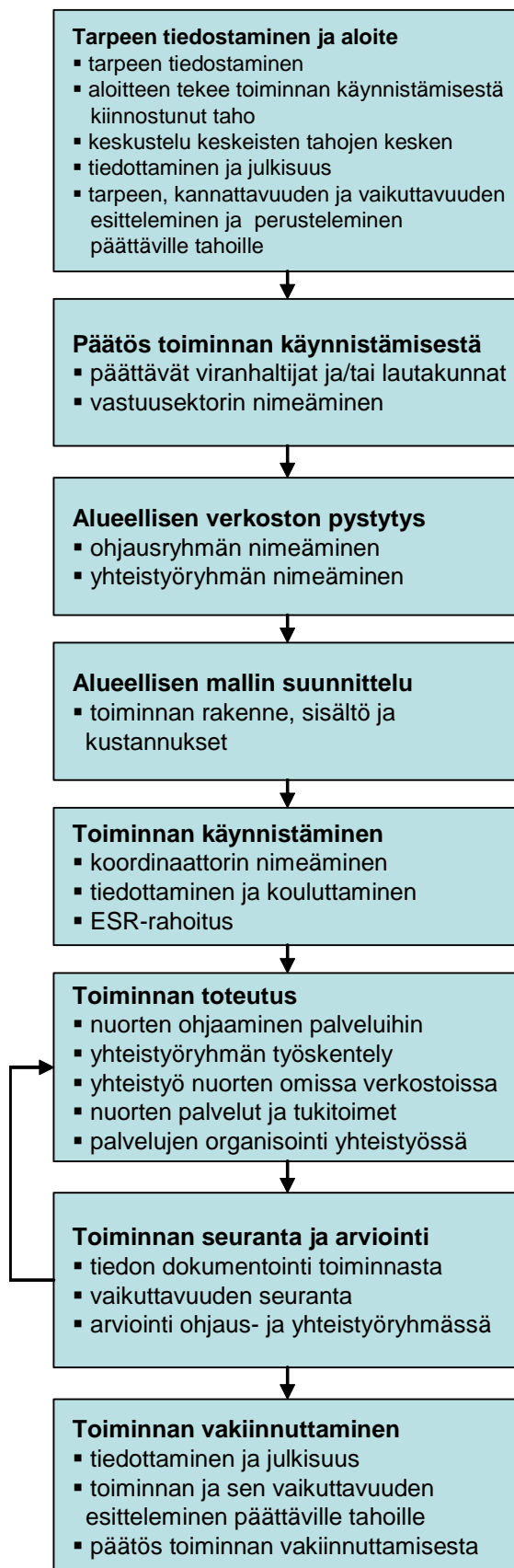
4.2.1 Keskeiset yhteistyötahot ja toimijat ¹

Perusopetuksen ja jatko-opintojen siirtymävaiheessa olevien nuorten tukemisessa keskeiset toimijat ovat nuori itse, nuorten vanhemmat, perusopetuksen, sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimen, eri oppilaitosten, työvoimahallinnon sekä Kelan toimistojen työntekijät (kuvio 2). Kunnan palvelurakenne vaikuttaa yhteistyötahoihin ja toimijoiden määrään.

¹ Ota oppi -mallin kuvauksessa käytetään usein sanoja sektorit, yhteistyötahot ja toimijat. Seuraavassa kuvataan lyhyesti sanojen merkitys tässä muistiossa:

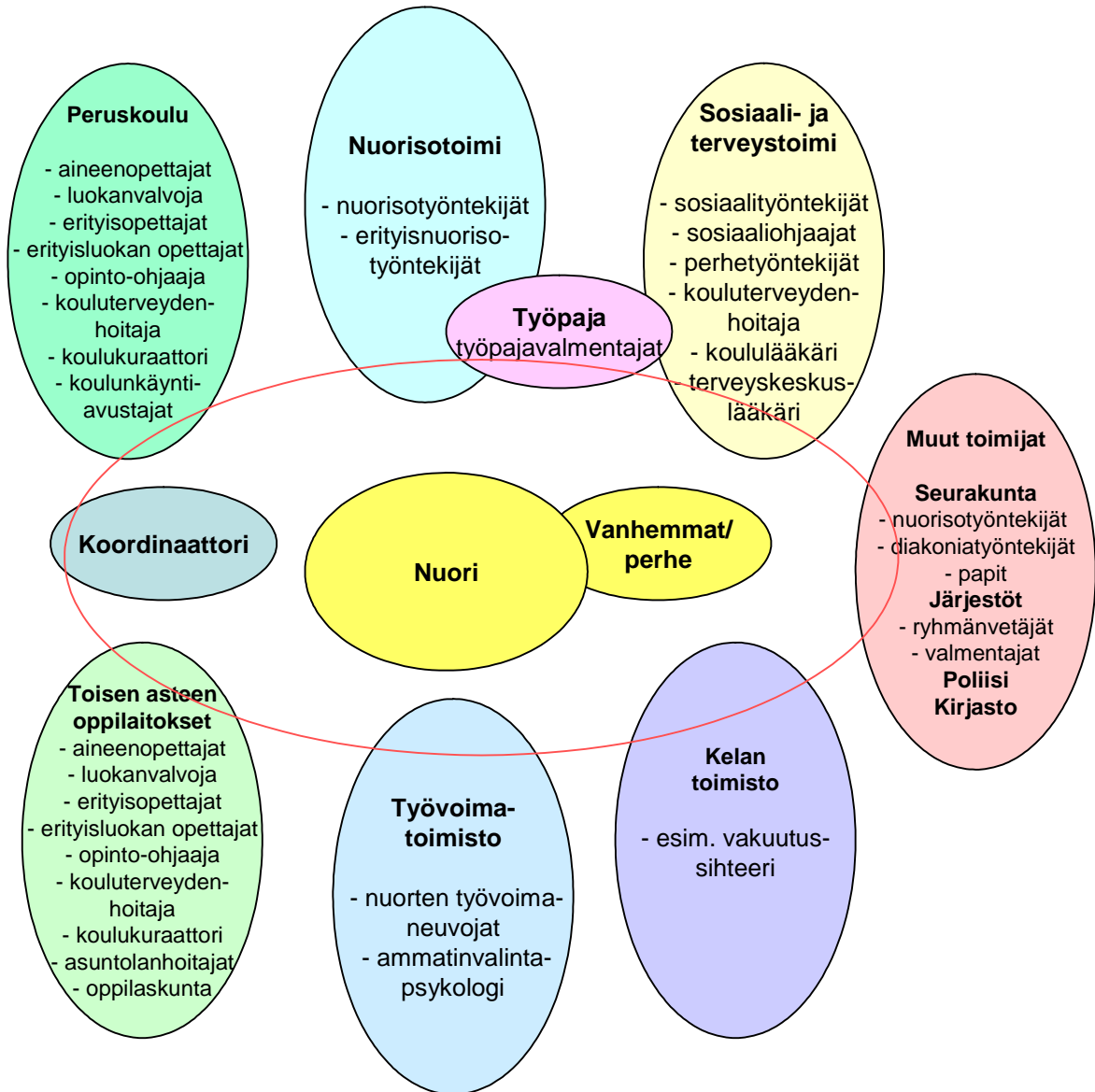
- **sektorit** – kuntien eri hallinnonalat ja muut organisaatiot, jotka osallistuvat nuorten palvelujen järjestämiseen (kuten opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, työvoimahallinto, Kansaneläkelaitos, poliisilaitos, seurakunta, järjestöt)
- **yhteistyötahot (tahot)** – eri sektorien yksiköt, jotka toteuttavat nuorten palveluja (perusopetus, toisen asteen oppilaitokset, työpajat, nuorisotalot, sosiaalitoimisto, työvoimatoimisto, seurakunnan nuorisotyö, Kelan toimisto jne.)
- **toimijat** – nuori, nuoren vanhemmat ja muut läheiset sekä eri yhteistyötahojen työntekijät, jotka toimivat ja tekevät arjessa työtä nuorten kanssa

Kuvio 1. Ota oppi -mallin käynnistäminen ja vakiinnuttaminen.

Paikallisina toimijoina kannattaa lisäksi ottaa huomioon seurakunta sekä nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät järjestöt. Myös poliisi todettiin muutamassa nuorten kuntoutuskokeilun osahankkeessa merkittäväksi toimijaksi ja yhteistyötahoksi. Jokaisen nuoren tilanteessa kootaan yhteistyötahot ja toimijat paikallisten olosuhteiden ja nuoren tilanteen mukaan.

Kuvio 2. Keskeiset yhteistyötahot ja toimijat.

4.2.2 Hallinnonalojen yhteistyö

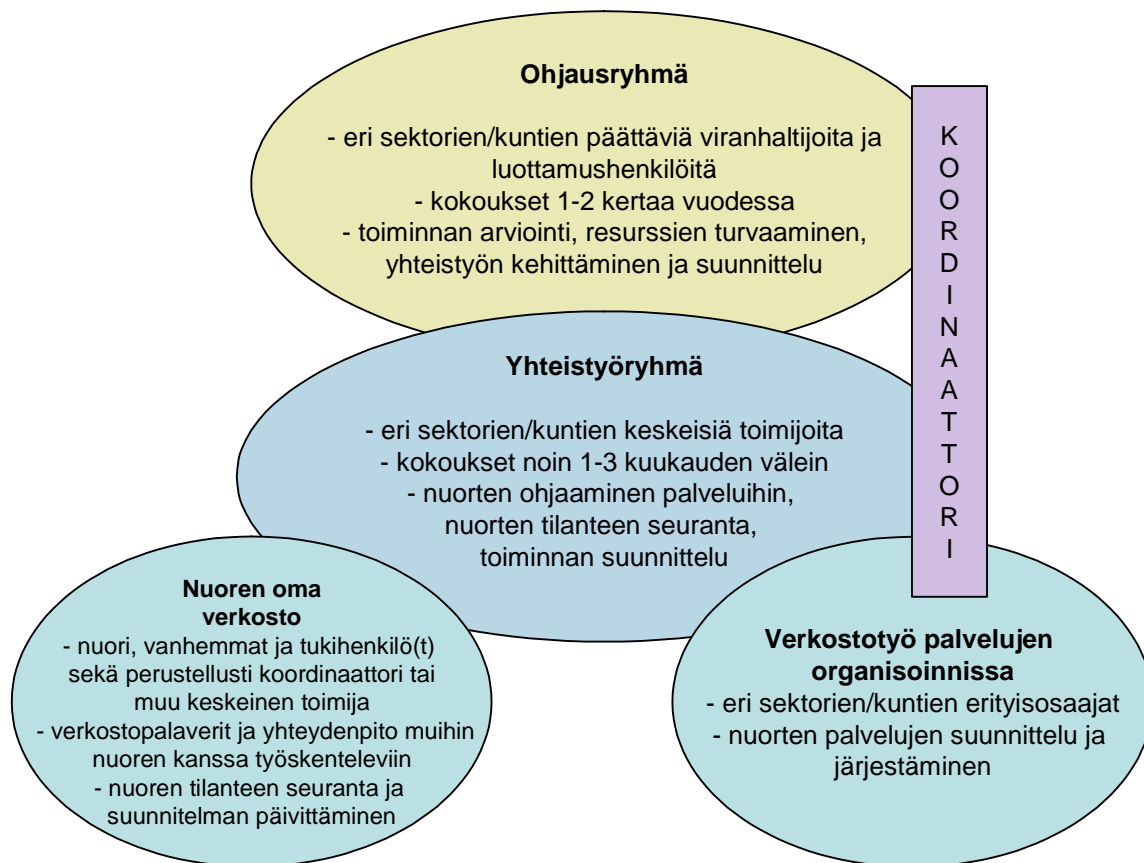
Nuorten tukemisen järjestäminen paikallisesti tai alueellisesti edellyttää eri sektorien yhteistyötä. Yhteistyöllä voidaan sektorien rajapinnoilla tarjota riittävää tukea ja rakentaa turvaverkko nuorille, jotka muuten jäävät helposti palvelujen ulkopuolelle.

Eri sektorit, yhteistyötahot ja toimijat saadaan parhaiten sitoutumaan uudenvuoden toimintatapaan, kun yhteistyö alkaa toiminnan suunnitteluvaiheessa. Toimijoiden sitoutuminen ratkaisee pitkälti yhteistyön onnistumisen. Yhteistyön rakentaminen vie aikaa ja lisää usein eri toimijoiden työtä käynnistämävaiheessa. Vakiinnuttuaan yhteistyö helpottaa eri toimijoiden työtä.

Toimiva yhteistyö edellyttää tasavertaista vuorovaikutusta ja luottamusta eri tahojen ja yksittäisten toimijoiden välillä. Yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen sopiminen on tärkeää. Jotta yhteistyötä voidaan rakentaa, on tunnettava muiden sektorien toimintaa, palveluja, käsitteitä ja sanastoa.

Yhdessä suunniteltu, yhdessä ja erikseen toteutettu luo enemmän vaihtoehtoja ja antaa mahdollisuuden oppia ja omaksua erilaisia menetelmiä ja toimintatapoja. Tiedon ja taidon vaihtaminen auttaa näkemään nuorten tilanteen ja tukemisen mahdollisuudet laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin.

Kuvio 3. Yhteistyö eri tasoilla.

4.2.3 Yhteistyö kentällä

Nuorten kanssa arjessa työskentelevien toimijoiden eri hallinnonalojen yhteistyössä on kaksi tasoa: yksittäiseen nuoreen kohdentuvan toiminnan taso ja palvelujen organisoimisen taso. Suuri osa nuorten tukemisesta tapahtuu eri sektorien peruspalveluina, jotka kytketään toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi. Yhteistyö ja palvelujen järjestäminen toteutetaan pääosin eri sektorien resursseja ja toimijoiden osaamista yhdistäen ja hyödyntäen. Kuntarajat ylittävässä yhteistyössä voidaan palveluja toteuttaa useamman kunnan toimijoiden yhteistyönä resursseja säästäen.

Nuoren verkosto ja tukihenkilö

Nuoren verkostoon kuuluvat nuori, nuoren vanhemmat ja nuoren läheiset työntekijät (myöhemmin tukihenkilöt). Verkosto laatii ja päivittää nuoren yksilöllisen suunnitelman (liite 3) ja kokoontuu nuoren asioissa tarvittaessa. Yksilöllisiä palveluja ja tukitoimia toteuttavat nuoren verkoston rinnalla myös muut toimijat, jotka voivat vaihtua prosessin aikana. Verkosto seuraa nuoren tilannetta ja pitää yhteyttä nuoren asioissa. Tarvittaessa verkosto voi konsultoida yhteisöryhmää.

Nuorelle sovitaan tukihenkilö tai tukihenkilöpari, kun erityisen tuen tarve on tunnistettu. Sama tukihenkilö jatkaa mahdollisuuksien mukaan nuoren rinnalla kulkijana läpi tukemisen prosessin. Tukihenkilö on nuorelle läheinen työntekijä, joka vastaa nuoren tilanteen seurannasta, kutsuu koolle nuoren verkoston ja toimii tarvittaessa yhdyshenkilönä nuoren asioissa. Hän pitää yhteyttä nuoreen ja ohjaa nuorta säännöllisesti. Yleensä tukihenkilö valitaan siltä taholta, jonka toimintaan tai palveluihin nuori osallistuu päivittäin. Toisena tukihenkilönä voi toimia myös vapaaehtoinen.

Palvelujen järjestäminen yhteistyössä

Nuorta tuetaan yhdistämällä joustavasti olemassa olevia palveluja ja toimintaympäristöjä nuoren tarpeista lähtien. Eri toimijoiden osaamista ja palveluja yhdistämällä voidaan rakentaa nuoren tukemiseen sopiva palvelukokonaisuus. Liitteessä 4 on tapauskuvaus nuorten yksilöllisestä tukemisesta.

Perinteisen oppimisympäristön rinnalla opetusta voidaan järjestää esim. työssä oppimisen jaksolla työpajalla tai työpaikoilla. Pajakoulut ja eripituiset työelämän tutustumisjaksot ovat jo toimivia käytäntöjä.

Työpajalla työskentelevän nuoren suunnitelmaan voi kuulua aineenopettajan, erityisopettajan tai erityisluokan opettajan opetusta sekä yhteisiä ohjauskeskusteluja työpajavalmentajan ja sosiaalityöntekijän kanssa.

Yhteistyössä voidaan toteuttaa myös uusia palveluja, joissa eri toimijoiden osaaminen yhdistyy.

Moniammatillisena yhteistyönä voidaan toteuttaa nuorten ryhmätoimintaa. Nuorten ryhmän ohjelma voi koostua eri toimijoiden osuuksista tai yhdessä vedetyistä ohjelmista.

Eri toimijat voivat yhteistyössä toteuttaa toiminta- tai teemapäiviä, joiden tavoitteena on nuorten ryhmäytyminen ja vertaistuki sekä nuorten ja työntekijöiden luottamuksen lisääminen.

Yhteistyössä järjestettäviä palveluja voidaan suunnitella paikallisen tarpeen ja työntekijöiden osaamisen mukaan. Tällaisia palveluja voivat olla esimerkiksi erilaiset kurssit, koulutukset ja ryhmät, opintokäynnit, tutustumiskäynnit oppilaitoksiin, läksypiiritointi, toiminta- ja/tai teemapäivät, nuorten- ja perheleirit sekä seikkailu- ja elämyspedagoginen toiminta. Esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa palveluja yhteistyössä on liitteessä 5.

4.2.4 Yhteistyöryhmä

Ota oppi -mallin keskeisenä työvälteenä on paikallinen moniammatillinen yhteistyöryhmä. Ryhmä käsittelee perusopetuksen ja jatko-opintojen siirtymävaiheessa tukea tarvitsevien nuorten asioita: joko yleisesti alueen kaikkien nuorten asioita tai yksittäisten nuorten asioita. Yhteistyöryhmä varmistaa, että eri tahojen ja toimijoiden näkökulmat ja mahdollisuudet tuodaan yhteen ja otetaan huomioon nuorten tilanteen arvioinnissa, palvelujen järjestämisessä ja tilanteen seurannassa.

Eri hallinnonalojen yhteistyötä toteutetaan tällä hetkellä kunnissa mm. oppilas- ja opiskelijahuollon ryhmissä sekä kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmässä. Nuorten asioita käsittelevänä yhteistyöryhmänä tai yhteistyön käynnistäjänä voidaan käyttää esimerkiksi kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmää. Paikallisesti arvioidaan, onko siirtymävaiheen nuorten asioiden käsittely sovitettavissa jo toimivien yhteistyöryhmien tehtäviin. Yhteistyöryhmä toimii pääsääntöisesti yhden kunnan alueella.

Kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä toimii yhden tai useamman kunnan alueella. Suurissa kaupungeissa asiakasyhteistyöryhmä on usein jakautunut useampaan alueelliseen ryhmään. Asioiden käsittelyä varten yhteistyöryhmä voi muodostaa jaostoja, esimerkiksi lasten ja nuorten jaoston. Yhteistyöryhmässä on ainakin terveydenhuollon, sosiaalihuollon, opetus- ja työvoimahallinnon sekä Kelan nimeämiä edustajia. Yhteistyöryhmän tehtävänä on sopia asiakasyhteistyön periaatteista ja menettelytavoista. Yhteistyöryhmä käsittelee myös tarvittaessa asiakkaiden kuntoutusasioita.

Eri yhteistyötahojen edustajia paikallisessa yhteistyöryhmässä voivat olla

▪ koordinaattori	toimiala voi vaihdella
▪ koulukuraattori	opetus- tai sosiaalitoimi
▪ opinto-ohjaaja	opetustoimi
▪ erityisopettaja	opetustoimi
▪ erityisluokan opettaja	opetustoimi
▪ koulunkäyntiavustaja	opetustoimi
▪ keskeisen ammatillisen oppilaitoksen oppilashuollon edustaja	opetustoimi, toisen asteen oppilaitokset
▪ kouluterveydenhoitaja	terveydenhuolto
▪ sosiaalityöntekijä	sosiaalitoimi
▪ nuorisotyöntekijä	nuorisotoimi
▪ erityisnuorisotyöntekijä	nuorisotoimi
▪ työpajavalmentaja	työpajatoiminnasta vastaa hallinnonala
▪ ammatinvalinnan psykologi	työvoimahallinto
▪ työvoimaneuvoja	työvoimahallinto
▪ vakuutussihteeri tai muu toimihenkilö	Kela

Muut tahot

- paikalliset nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät järjestöt
- seurakunta
- poliisi
- kirjasto

Nuorten asioita käsittelevän yhteistyöryhmän tehtävät vaihtelevat paikallisen tarpeen mukaan. Yhteistyöryhmä arvioi kohderyhmän tilannetta, käsittelee yksittäisen nuoren asioita, ratkaisee nuoren ohjaamisen laajan moniammatillisen tuen piiriin, suunnittelee toimintaa ja yhteistyötä sekä edistää ja seuraa nuorten paikallisten ja alueellisten palvelujen toteutumista. Yhteistyöryhmässä voidaan sopia erilaisista yhdessä järjestettävistä palveluista ja vastuunjaosta niiden toteuttamiseksi. Ryhmä voi myös ohjata ja etsiä ratkaisuja haasteellisiin tilanteisiin nuorten tukemisessa. Ryhmä toimii innovatiivisena paikallisena kehittäjänä ja tekee aloitteita nuorten tarpeista lähtien. Eri sektorien edustajat tuntevat oman hallinnonalansa palvelut ja välittävät yhteistyöryhmään ajankohtaista informaatioita. Paikallinen yhteistyöryhmä muodostaa merkittävän nuorten palvelujen ja tukitoimen asiantuntijaryhmän, jonka osaamista voidaan hyödyntää nuorten tukemisessa.

4.2.5 Ohjaus- tai johtoryhmä

Eri hallinnonalojen yhteistyön toteuttaminen edellyttää hallinnollisia ratkaisuja. Ohjaus- tai johtoryhmä, johon kuuluvat eri sektorien ja kuntien edustajat, määrittelee toiminnan resurssit, ennakoii tulevia tarpeita sekä arvioi toimintaa ja käytettäviä menetelmiä. Ohjausryhmän rooli on keskeinen toiminnan käynnistämisessä ja vakiinnuttamisessa. Ohjausryhmä luo puitteet ja resurssit riittävien palvelujen ja tukitoimien kohdentamiseen kulloisellekin kohderyhmälle.

Ohjausryhmään voi kuulua kentän toimijoiden esimiehiä, hallinnonalojen johtavia viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä. Koordinaattori osallistuu ohjausryhmään ja välittää tietoa kentän tilanteesta ja tarpeista. Ryhmää voidaan täydentää myös kentän työntekijöillä, jolloin asiakastyön näkökulma nousee esille. Kokoukset voivat olla osittain yhteisiä yhteistyöryhmän kanssa. Näin kentän kehittämisajatuksat saavuttavat päättäjät ja päättäjät saavat tietoa päätöstensä tueksi.

Johdon tuki pysyvän uuden toiminnan kehittämiseksi ja käynnistämiseksi on välttämätöntä. Ilman johdon tukea ja resurssien kohdentamista on eri tahojen ja toimijoiden sitoutuminen toimintaan vaikeaa, eikä toimivia käytäntöjä saada juurrutettua eri sektorien toiminnan laajempaan kokonaisuuteen.

4.2.6 Koordinaattori

Nuorten tukemisen järjestäminen Ota oppi -mallia soveltaen perustuu vahvasti eri sektorien väliseen yhteistyöhön. Tieto nuorten tilanteesta ja erityisen tuen tarpeesta on eri toimijoilla. Tiedon keskitetty kokoaminen ja eri sektorien välisen yhdyshenkilön toiminta on yleensä tarpeen kokonaisuuden hallinnan saavuttamiseksi.

Yhdyshenkilönä eri hallinnonalojen yhteistyössä toimii koordinaattori. Koordinaattorin tehtävät vaihtelevat paikallisen tai alueellisen tarpeen mukaan. Koordinaattorin rooli on yhteyksien luojana ja ylläpitäjänä, tiedon kerääjänä, säilyttäjänä ja välittäjänä sekä mahdollisuuksien antajana ja selvittäjänä. Koordinaattori tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten nivelvaiheessa. Tässä kuvataan yleisesti koordinaattorille soveltuvia tehtäviä.

Koordinaattori kokoaa tiedot tuen tarpeesta olevista nuorista. Hän tuntee paikallisen mallin sekä eri toimijoiden palvelut ja tukitoimet, pitää yhteyttä eri toimijoihin ja tahoihin sekä käy tarvittaessa esittelemässä toimintamallia. Koordinaattorin tehtäviin voi kuulua myös peruskoulun yhdeksännen luokan ja lisäopetuksen oppilaiden seulontaan osallistuminen (ks. myös s. 27).

Koordinaattori osallistuu paikalliseen tai alueelliseen yhteistyöryhmään ja ohjausryhmään. Koordinaattorille voi soveltua näissä ryhmissä asiantuntijasihteerin rooli. Ohjausryhmään koordinaattori välittää kentällä ja yhteistyöryhmässä esille nousseet tarpeet ja osallistuu keskusteluun toiminnan arvioinnista ja resursoinnista sekä yhteistyön kehittämisestä ja suunnittelusta.

Koordinaattori osallistuu yhteistyössä toteutettavien palvelujen suunnitteluun ja järjestämiseen sekä tarvittaessa palvelujen toteuttamiseen. Koordinaattorin rooli yksittäisen nuoren tukitoimien käynnistämiseksi korostuu silloin, kun nuori ei ole kiinnittynyt opintoihin ja yhteys peruskouluun tai toisen asteen oppilaitokseen on katkennut.

Koordinaattorin tehtäviin sisältyy myös toiminnan sekä vuosittain toteutuneiden tukitoimenpiteiden ja asiakasmäärien dokumentointi. Lisäksi koordinaattori seuraa toiminnan vaikuttavuutta ja tiedottaa toiminnasta eri tahoille.

Koordinaattorin toimenkuvaan voi kuulua mm. seuraavia tehtäviä:

- yhteyksien luominen ja ylläpitäminen eri toimijoiden kesken
- tiedon kerääminen perus- tai jatko-opinnot keskeyttäneistä tai keskeyttämisvaarassa olevista nuorista (kirjallinen suostumus nuorelta ja vanhemmilta!)
- tiedon kerääminen ja välittäminen palveluista ja tukitoimista
- osallistuminen yhteistyöryhmään ja ohjausryhmään
- yhteistyössä järjestettävien palvelujen kehittäminen keskeisten toimijoiden kanssa
- osallistuminen tarvittaessa nuoren tukitoimien käynnistämiseen
- toiminnan dokumentointi ja vaikuttavuuden seuranta sekä toiminnasta tiedottaminen

Koordinaattorin tehtävät soveltuvat esimerkiksi koulukuraattorille, jonka työnkuvaan kuuluu yleensä moniammatillinen yhteistyö eri tahojen kanssa sekä nuoren ja perheen psykososiaalinen tukeminen. Koordinaattorin tehtävä voi sijoittua eri sektorien palveluihin paikallisesta palvelurakenteesta ja toimintatavoista riippuen. Hän voi toimia yhden kunnan tai kunnanosan alueella. Pienissä kunnissa tai esimerkiksi koulutuskuntayhtymän alueella voi olla yhteinen koordinaattori.

4.2.7 Salassapito ja tietosuojaja

Viranomaisten tietojen luovuttamista, tietojen saamista ja salassapitoa säädellään kunkin alan erityislainsäädännössä. Erityislaeissa on säännöksiä tietojen salassapidosta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisen edellytyksistä. Viranomaisen asiakirjojen julkisuudesta ja salassapidosta sekä vaitiolovelvollisuudesta säädetään myös laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta, joka on julkisuutta ja salassapitoa koskeva yleislaki. Henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki on henkilötietolaki, jossa säädetään henkilötietojen tietosuojasta. Salassa pidettävästä asiasta/asiakirjasta saa yleensä antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella. Salassapitoa koskevia säädöksiä on noudatettava aina myös eri hallinnonalojen yhteistyöhön perustuvassa toiminnassa.

Tietojen luovuttaminen ja salassapito (este on ehkä vain tietojen salassapito) voivat nousta esteeksi viranomaisten joustavalle yhteistyölle nuoren asioissa. Viranomaisten eri hallinnonalojen yhteistyö ja asian hoitamiseksi välttämättömien tietojen vaihtaminen on kuitenkin yleensä mahdollista pyytämällä asianomaiselta kirjallinen suostumus. Nuorelta ja vanhemmilta tai muulta huoltajalta pyydetään tällöin aina kirjallinen ja nimenomainen suostumus kyseisessä asiassa nuoren tilanteen selvittämisen kannalta välttämättömien tietojen luovuttamiseen viranomaisten kesken. Suostumuksessa on oltava yksilöitynä, mitä tietoja luovutetaan ja mitkä viranomaiset tietoja luovuttavat ja kenelle tietoja luovutetaan.

Yhteistyötä käynnistettäessä kannattaa keskustella yleisesti tietojen luovuttamisesta ja sen merkityksestä asian joustavan hoitamisen kannalta, koska toiminnan avoimuudella voidaan vahvistaa myös nuoren ja hänen huoltajiensa luottamusta ja sitoutumista toimintaan. Pyrkimyksenä tulee olla lainmukainen ja kaikkien osapuolien hyväksymä menettely, jolla voidaan joustavasti vaihtaa nuoren tilanteen tukemiseksi välttämättömää tietoa eri viranomaisten kesken. Kirjallisen suostumuksen pyytäminen tietojen luovuttamiseen ennen nuoren asioiden käsittelyä on hyvä sisällyttää toimintamalliin pysyvänä käytäntönä. Toimintaa käynnistettäessä tulisi huolehtia siitä, että suostumuksen pyytäminen vakiintuu nuorten kanssa työskentelevillä tahoilla.

4.3 Nuoren tuettu polku perusopetuksesta toisen asteen opintoihin

4.3.1 Keskeistä nuoren tukemisessa

Varhaisen puuttuminen ja saattaen vaihtaminen ovat keskeisiä periaatteita lasten ja nuorten tukemisessa. Nuoren tilanne kehittyy pitkän ajan kuluessa, ja usein tilanteeseen on puututtu jo ennen perusopetuksen päättövaihetta. Tärkeää on nopea reagoiminen nuoren tilanteen muutokseen siirtymävaiheessa perusopetuksesta jatko-opintoihin.

Saattaen vaihtamisen periaate tukee nuoren tilannetta ja yksilöllisiä ratkaisuja. Siirtymävaiheen yhteistyössä riittävän tiedon välittyminen vastaanottavalle taholle varmistetaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitosten välillä tehdään jo nyt yhteistyötä. Keskeinen rooli tässä yhteistyössä on opinto-ohjaajilla. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niiden nuorten tehostettuun tukemiseen ja ohjaukseen, joiden arvioidaan ilman tukea putoavan koulutuksen ja muiden palvelujen ulkopuolelle.

Nuorten kuntoutuskokeilun perusteella hyviksi käytännöiksi todettiin tukihenkilötoiminta, yhteistyö perheiden kanssa, nuoren tutkimus- ja selvittelyjaksot, kuntoutussuunnitelma, työharjoittelu ja työpaikkaopiskelu (työn avulla oppiminen), yksilöllisesti tuettu oppimisympäristö, tehostettu oppilaanohjaus ja ammatinvalinnan ohjaus, vapaa-ajan toimintaan satsaaminen sekä verkosto- ja sidosryhmäyhteistyö (Linnakangas ym. 2004:68).

Keskeistä nuorten tukemisessa

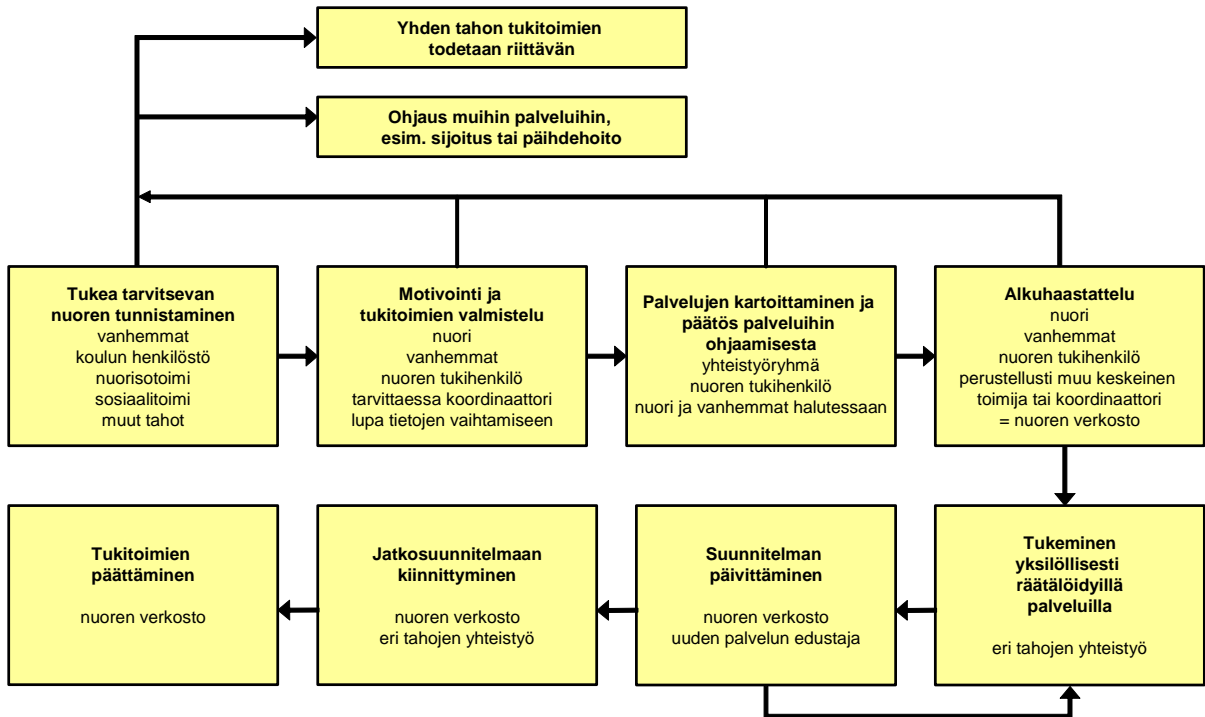
- luottamuksellisen suhteen syntyminen
- nuori on aina mukana omassa asiassaan
- nuoren motivaatio ja tiivis yhteistyö perheen kanssa
- nuorelle nimetään tukihenkilö/tukihenkilöt, helppo tavoitettavuus
- palveluverkko nuoren ympärille yksilöllisten tarpeiden mukaan
- nopea puuttuminen, joustavuus, reagoidaan välittömästi nuoren akuuttiin tarpeeseen
- kuntoutussuunnitelma ja tavoitteiden tarkistaminen säännöllisin väliajoin
- koulunkäynnin ja työn avulla oppimisen yhdistäminen
- perinteisessä kouluopetuksessa mahdollisuuksien mukaan pienryhmäopetus
- tehostettu ammatinvalinnanohjaus, yksilölliset koulutuskokeilut
- tarvittaessa terveydentilan ja toimintakyvyn arviointi
- nuorelle kesätyö ja ainakin yksi harrastus
- sen varmistaminen, että nuori hakee yhteishaussa
- tuen jatkumisen varmistaminen myös toisella asteella (saattaen vaihto)
- nuori saadaan mukaan johonkin aktiiviseen toimintaan, jos opinnot keskeytyvät, esim. työharjoittelu/ammattillinen urasuunnittelu, jottei nuori jää "tyhjän päälle"
- ohjataan ja tuetaan nuorta yrittämään uudestaan

Lähde: Suikkanen ym. 2004:190–191.

4.3.2 Nuoren tukemisen prosessi

Nuorten tukemisen prosessi on kuvattu kuviossa 4. Prosessin vaiheet toteutuvat osittain päällekkäin tai rinnakkain ja niiden järjestys voi vaihdella. Prosessin ja eri vaiheiden kuvaukset ovat nuorten kuntoutuskokeilun käytäntöjen pohjalta koottu esimerkki. Nuoren tukemisen prosessi sovitetaan aina paikalliseen toimintaan ja yhteistyöhön.

Kuvio 4. Nuoren tukemisen prosessi.

Tukea tarvitsevan nuoren tunnistaminen

Tukea tarvitseva nuori voidaan tunnistaa usealla eri taholla hyvin erilaisissa yhteyksissä. Lähimpää nuorta seuraavat yleensä hänen vanhempansa. Lisäksi nuoren kohtaavat päivittäin eri tahojen ja ammattikuntien edustajat. Yleensä tuen tarve on tunnistettu jo ennen perusopetuksen päättövaihetta. Nuoren tilanne voidaan tuntea vuosien ajalta, ja nuorta sekä perhettä on voitu auttaa erilaisin tukitoimin. Esimerkkejä nuoren yksilöllisesti räätälöidyistä palveluista on liitteessä 4, ja nuorten kohtaamista eri yhteistyötahoilla kuvataan liitteessä 6.

Perusopetuksessa ja toisen asteen oppilaitoksissa nuoren tilanteen muutoksesta ja tuen tarpeesta voivat kertoa esimerkiksi poissaolojen lisääntyminen, arvosanojen heikentyminen, käyttäytymisen muutos tai ystäväpiiriin muuttuminen. Vapaa-aikana nuoren tilanteen muuttuminen ja tuen tarve voivat näkyä päihteidenkäyttönä ja ystävien vaihtumisena. Jokaisen nuoren tilanne on arvioitava yksilöllisesti ja on selvitettävä onko hänellä erityistä tuen tarvetta ja milloin siirtymävaiheen laajan moniammatillisen työskentelyn valmistelu on käynnistettävä.

Tiedon välittäminen eri tahoille paikallisesta tai alueellisesta mallista on tärkeää, jotta osataan kiinnittää riittävästi huomioita peruskoulusta jatko-opintoihin siirtymässä oleviin nuoriin. Yhteisesti sovittu toimintatapa ja tieto nuorten asioista edesauttavat tuen tarpeessa olevan nuoren tunnistamista ja madaltavat kynnyksiä puuttua nuoren tilanteeseen. Nuorten kanssa työskentelevien kiinnostus ja valppaus havaita nuoren tilanteen muutokset ovat oleellisia tuen tarpeessa olevien nuorten tunnistamisessa.

Nuorten tilannetta voidaan myös arvioida koko ikäluokan näkökulmasta. Oppilashuoltoryhmä voi seuloa koko ikäluokan yhdeksännellä luokalla (tai jo aikaisemmin). Seulonasta saadaan tietoa ikäluokan tilanteesta ja yksittäisen nuoren tuen tarpeesta. Myös lisäopetuksen ryhmien seulominen kannattaa.

Muistilista / Tukea tarvitsevan nuoren tunnistaminen

Toimijat

- eri tahojen nuoria kohtaavat työntekijät

Tehtävät

- hankitaan tietoa nuoren tukemisen mahdollisuuksista ja nuoren kohtaamisesta
- seurataan nuoren tilannetta, keskustellaan nuoren kanssa ja annetaan nuorelle aikaa
- tunnistetaan nuoren tilanteessa tapahtuvat muutokset
- puututaan nuoren tilanteeseen ja sovitaan keskustelusta nuoren kanssa
- selvitetään nuorelle läheinen työntekijä, joka voi kartoittaa nuoren tilannetta
- nuoren tuen tarpeen tunnistaminen koko ikäluokan seulomisen yhteydessä

Motivointi ja tukitoimien valmistelu

Jokaisen nuoren tilanne ja palvelutarve on selvittävä sekä yksilöllinen tukeminen suunniteltava ja toteutettava nuoren tilanteesta ja tarpeista lähtien. Jos nuori on perus- tai toisen asteen opetuksen piirissä, selvitetään ensisijaisesti mahdollisuudet tukea nuorta oppilashuollon keinoin. Myös muut tahot arvioivat palvelujensa riittävyyttä nuoren tukemiseen ennen moniammatillisen työn käynnistymistä.

Nuoren ja perheen kuuleminen eri vaiheissa on tärkeää. Yhteyden nuoreen ja hänen vanhempiaan ottaa mahdollisuuksien mukaan henkilö, joka jo entuudestaan tuntee nuoren ja perheen. Ennen yhteistyön käynnistymistä pyydetään nuoren ja vanhempien kirjallinen suostumus nuoren asioiden käsittelyyn eri tahojen kesken (ks. myös kohta Sa-lassapito ja tietosuoja s. 24).

Muistilista / Motivointi ja tukitoimien valmistelu

Toimijat

- nuorelle läheinen työntekijä tai nuoren tukihenkilö

Tehtävät

- tarkistetaan palvelujen ja tukitoimien mahdollisuudet ja tilanne koordinaattorilta
- keskustellaan nuoren kanssa, motivoidaan nuorta ja kerrotaan mahdollisuuksista
- otetaan yhteys vanhempiin
- pyydetään nuoren ja vanhempien kirjallinen suostumus tietojen vaihtamiseen
- selvitetään oppilas- tai opiskelijahuollon tukimahdollisuudet
- ilmoitetaan nuoren tuen tarpeesta koordinaattorille, sovitaan asian käsittelystä yhteistyöryhmässä ja keskustellaan nuoren tilanteen selvittämistä jatkavasta tahosta tai tukihenkilöstä

Palvelujen kartoittaminen ja päätös palveluihin ohjaamisesta

Moniammatillisessa yhteistyöryhmässä kartoitetaan nuoren tilanne ja etsitään tarpeen mukaiset palvelut ja tukitoimet. Tilanteen tarkastelu yhdessä eri tahojen ja toimijoiden kanssa mahdollistaa tarvittavien tietojen saamisen ja nuoren yksilöllisten palvelujen räätälöinnin.

Muistilista / Palvelujen kartoittaminen ja päätös palveluihin ohjaamisesta

Toimijat

- yhteistyöryhmä, nuoren tilannetta selvittänyt työntekijä tai tukihenkilö sekä nuori ja vanhemmat halutessaan

Tehtävät

Ennen yhteistyöryhmän kokousta:

- kootaan lista nuorista, joiden asia otetaan esille yhteistyöryhmän kokouksessa (yleensä koordinaattori)
- selvitetään listalla olevan nuoren tilanne (kukin toimija omalla tahollaan)

Yhteistyöryhmän kokouksessa:

- esitellään nuoren tilanne (yleensä tukihenkilö)
- kuullaan nuorta, hänen vanhempiaan ja nuoren tuntevia tahoja
- kartoitetaan nuoren tilanteeseen sopivat palvelut ja tukitoimet
- päätetään nuoren ohjaamisesta moniammatillisen yhteistyön piiriin
- sovitaan nuoren tukihenkilö, alkuhaastattelu, tutustumiskäynnit ja aloitusaikataulu

Vaihtoehto:

- konsultoidaan nuoren tilannetta nimettömänä
- sovitaan taho, joka ottaa yhteyttä nuoreen ja vanhempiin

Alkuhaastattelu

Alkuhaastattelussa tarkennetaan nuoren suunnitelma ja sovitaan palvelujen ja tukitoimien yksityiskohdista. Haastattelun runkona käytetään suunnitelmapohjaa, jonka malli on liitteenä 3. Haastattelun aikana selvitetään nuoren tilanne riittävän tarkasti, että voidaan arvioida ja varmistaa, onko hän laajan moniammatillisen tuen tarpeessa ja hyötykö hän alustavasti suunnitelluista palveluista ja tukitoimista.

Muistilista / Alkuhaastattelu

Toimijat

- nuoren verkosto eli nuori, vanhemmat ja tukihenkilö(t) sekä perustellusti koordinaattori tai muu keskeinen toimija

Tehtävät

Ennen haastattelua:

- sovitaan haastattelun vetäjä (yleensä nuoren tukihenkilö)

Haastattelussa:

- käytetään suunnitelmapohjaa keskustelun runkona
- selvitetään nuoren tilanne ja palvelutarve riittävän tarkasti yksilöllisen suunnitelman laatimista varten
- kuullaan nuorta ja hänen vanhempiaan

- varmistetaan nuoren tilanteeseen sopivat palvelut ja tukitoimet
- sovitaan yhteydenpidosta

Haastattelun jälkeen:

- laaditaan yksilöllinen suunnitelma
- allekirjoitetaan suunnitelma (nuori, vanhemmat ja tukihenkilö)
- tehdään tarvittavat yksilölliset päätökset

Tukeminen yksilöllisesti räätälöidyillä palveluilla

Nuoren tarvitsemat palvelut toteutetaan suunnitelman mukaisilla tahoilla ja tehtäväjaolla. Moniammatillista yhteistyötä jatketaan, kunnes nuoren voidaan todeta kiinnittyneen jatkosuunnitelmaan ja selviävän itsenäisesti uudessa palvelussa.

Muistilista / Tukeminen yksilöllisesti räätälöidyillä palveluilla

Toimijat

- eri tahot ja nuoren kanssa työskentelevät toimijat

Tehtävät

- toteutetaan palvelut ja tukitoimet suunnitelman mukaan
- tutustutaan nuoreen sekä ohjataan ja tuetaan nuorta
- rakennetaan luottamuksellista suhdetta nuoreen
- seurataan nuoren tilannetta ja suunnitelmaan sitoutumista
- puututaan muutoksiin välittömästi
- pidetään yhteyttä nuoren lähiverkoston ja muihin toimijoihin
- jatketaan nuoren palveluja ja tukitoimia kunnes nuori on kiinnittynyt jatkosuunnitelmaan

Suunnitelman päivittäminen

Nuoren suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Palvelujen toteuttamisen aikana täsmentyy kuva nuoren tilanteesta, henkilökohtaisista vahvuuksista sekä muutosta kaipaavista asioista. Kun kokonaiskuva nuoren tilanteesta on selkiytynyt tai muutostarpeita ilmennyt, voidaan suunnitelmaa ja palveluja kohdentaa tarkemmin. Nuoren tilanne ja muuttunut palvelutarve voidaan tarvittaessa käsitellä myös yhteistyöryhmässä.

Muistilista / Suunnitelman päivittäminen

Toimijat

- nuoren verkosto

Tehtävät

- tarkistetaan suunnitelma säännöllisesti verkoston kokouksessa
- konsultoidaan tarvittaessa yhteistyöryhmää
- keskustellaan nuoren palvelujen toteutumisesta ja tukitoimien vaikutuksista nuoren tilanteeseen
- tarkistetaan nuoren tavoitteet ja palvelujen ja tukitoimien tarve
- sovitaan yhteydenpidosta ja suunnitelman seuraavasta päivittämisestä
- päivitetään kirjallinen suunnitelma

Jatkosuunnitelmaan kiinnittyminen

Saattaen vaihtamisen periaate tulisi huomioida erityisesti siinä vaiheessa, kun nuoren jatkosuunnitelma on selkiytynyt ja nuori on siirtymässä uusiin palveluihin. Tieto nuoren tarvitsemasta tuesta välitetään uudelle taholle ja nuoren tukemista jatketaan vielä siirtymävaiheen jälkeen.

Muistilista / Jatkosuunnitelmaan kiinnittyminen

Toimijat

- nuoren verkosto ja tarvittaessa järjestettävän uuden palvelun edustaja

Tehtävät

- tarkistetaan suunnitelma verkoston kokouksessa
- järjestetään tutustumiskäynti uuteen palveluun
- selvitetään etukäteen mahdolliset tukitoimet uutta palvelua järjestävällä taholla
- jatketaan toteutettuja palveluja ja tukitoimia mahdollisuuksien ja nuoren tarpeen mukaan
- jatketaan tukihenkilötoimintaa
- sovitaan yhteydenpidosta ja suunnitelman päivittämisestä
- jatketaan nuoren tukemista, kunnes hänen voidaan arvioida kiinnittyneen uuteen palveluun

Tukitoimien päättäminen

Nuoren palvelujen ja tukitoimien päättämisestä sekä nuoren tilanteen seurannasta sovitaan yhdessä nuoren verkoston kanssa. Nuoren tukeminen voidaan lopettaa, kun nuoren todetaan selviytyvän ilman tukea. Myös nuoren keskeyttäessä tukitoimet pyritään tilanne selvittämään nuoren verkoston kanssa. Tärkeää on, että keskeyttäen nuoren tilannetta ei jätetä kokonaan käsittelemättä.

Muistilista / Tukitoimien päättäminen

Toimijat

- nuoren verkosto

Tehtävät

- kun nuori selviytyy ilman tukea, sovitaan moniammatillisen yhteistyön päättämisestä
- ilmoitetaan muille tahoille ja toimijoille
- sovitaan nuoren tilanteen seuraamisesta ja yhteydenpidosta
- nuoren keskeyttäessä tukitoimet
 - motivoidaan nuorta jatkamaan
 - järjestetään lähiverkoston kokous
 - sovitaan, mihin nuori ottaa yhteyttä, jos hän haluaa tukea

5 Nuorten palvelut ja tukitoimet

Ota oppi -mallin lähtökohtana on, että nuorten palvelut ja tukitoimet voidaan järjestää pääosin nykyisten palvelujen puitteissa suuntaamalla resursseja uudelleen ja tehostamalla yhteistyötä. Tietoa nuorten palveluista ja tukitoimista sekä nuoren sosiaaliturvasta on myös seuraavissa liitteissä:

- liite 5: Esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa palveluja
- liite 7: Nuorten palveluja ja tukitoimia eri hallinnonaloilla
- liite 8: Nuoren sosiaaliturva.

5.1 Palvelut ja tukitoimet perusopetusta suorittaville

Opetuksen järjestäminen yksilöllisesti

Perusopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tarpeet. Perusopetuksen tukitoimia ovat esimerkiksi tukiopeus ja laaja-alainen erityisopetus (pienryhmäopetus). Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden perusopetus voidaan järjestää luokkamuotoisena erityisopetuksena. Erityisen tuen tarpeessa oleva oppilas voidaan myös integroida yleisopetuksen ryhmään. Integroinnin tukitoimia voivat olla esimerkiksi koulunkäyntiavustajan sekä laaja-alaisen erityisopettajan antama tuki ja pienempi ryhmäkoko.

Vaihtoehtoisten opetusmuotojen kytkeminen yleisopetuksen rinnalle voi tukea perusopetuksen päättövaiheen suorittamista. Esimerkiksi pajakouluissa ja Oma ura -luokilla keskeinen osa oppimisesta tapahtuu työn tekemisen kautta. Teoreettisen perusopetuksen sijaan voi työn avulla oppiminen ja työskentely työpajalla tai työpaikoilla tehostaa heikosti motivoituneiden nuorten perusopetuksen suorittamista.

Erityistä tukea tarvitseville nuorille perusopetuksen lisäopetus (10. luokka) on tärkeä vaihtoehto perusopetuksen päättövaiheen ja toisen asteen opintoihin siirtymävaiheen tukemisessa (ks. myös liite 5). Lisäopetusta voidaan järjestää yksilöllisesti erilaisia opetusmuotoja ja opiskeluympäristöjä käyttäen. Työssä oppiminen voidaan yhdistää myös osaksi lisäopetusta.

Oppilashuolto

Oppilashuolto on osa perusopetuksen järjestämistä. Opetuksen lisäksi oppilaille annetaan eri sektorien palveluja ja tukitoimia, joilla tuetaan myös nuoren oppimista ja päätötdistuksen saamista.

Perusopetuslaissa oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuollon palveluja ovat perusopetuksessa opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaiset palvelut sekä kansanterveyslain mukainen kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen.

Perusopetuksessa on yleensä *oppilashuoltoryhmät*, joihin kuuluvat esimerkiksi rehtori, koulukuraattori, erityisopettaja(t), opinto-ohjaaja, kouluterveydenhoitaja ja koulupsykologi. Tarvittaessa ryhmään osallistuu myös luokan- tai aineenopettajat ja muita asiantuntijoita. Erityistä tukea tarvitsevan nuoren tilanne on usein tuttu oppilashuoltoryhmälle, ja sen moniammatillinen arvio on tarpeen ennen laajempia tukitoimia. Oppilashuollon yhtenä tehtävänä on yleensä myös toteuttaa ja kehittää yhteistyötä koulun ja kodin välillä.

Opinto-ohjaus toteutetaan luokkamuotoisena, ja tarvittaessa oppilaat saavat henkilökohtaista tai pienryhmäohjausta sekä neuvontaa. Erityistä tukea tarvitsevilla nuorella on usein tarve henkilökohtaiseen tehostettuun oppilaanohjaukseen. Yksilölliseen ohjaukseen panostaminen, kiinnostaviin opintovaihtoehtoihin tutustuminen ja pidennetyt työelämään tutustumisjaksot voivat parantaa nuoren valmiuksia suunnitella jatkokoulutustaan ja tehdä valintaa eri kouluvaihtoehtojen välillä. Yhteistyössä toisen asteen oppilaitosten kanssa voidaan nuorille järjestää tarvittaessa koulutuskokeiluja.

Koulukuraattoripalveluna voidaan tarvittaessa tarjota psykososiaalista tukea nuorelle sekä koulunkäyntiin ja kasvatukseen liittyvää tukea oppilaan vanhemmille. Koulukuraattori työskentelee myös ryhmien kanssa, konsultoi opettajia ja tekee yhteistyötä erilaisten tuki- ja hoitotahojen kanssa. Myös *koulupsykologipalvelut* ovat yleensä tarvittaessa perusopetusikäisten käytettävissä. Koulukuraattori- ja koulupsykologipalvelut on järjestetty eri tavoin eri kunnissa ja voivat kuulua esimerkiksi opetus- tai sosiaalitoimen tehtäviin. Psykososiaalisen tuen palveluja voidaan järjestää kunnassa myös esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolassa.

Kouluterveydenhuolto seuraa kokonaisvaltaisesti oppilaan terveyttä ja hyvinvointia sekä osallistuu oppimisen, tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmien tunnistamiseen yhdessä koulun muun henkilöstön kanssa.

Edellä todettujen oppilashuollon palvelujen lisäksi vammaisella tai muulla erityistä tukea tarvitsevilla oppilaalla on oikeus saada opetukseen osallistumisen edellyttämät tukitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

Kouluterveydenhuolto on luonteva yhteys perusterveydenhuollon ja erityissairaanhoidon palveluihin. Sosiaalitoimi voi tukea nuorta ja perhettä toimeentulotuen ja lastensuojelun keinoin. Perheen taloudellinen tukeminen ja nuoren taloudellisten tarpeiden huomioon ottaminen ovat toimeentulotuen keinoja. Lastensuojelun tukimahdollisuuksia ovat mm. erilaiset avohuollon tukitoimet, kuten perhetyö, tukihenkilötoiminta, nuoren harrastusten sekä perheen virkistys- ja lomamahdollisuuksien tukeminen. Tärkeitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tällä kohderyhmälle ovat myös perhe- ja nuorisoneuvolapalvelut, erityissairaanhoidon lasten ja nuorten psykiatriset palvelut sekä päihdehuollon palvelut.

Muut palvelut

Nuorisotoimi tarjoaa monenlaista vapaa-ajan toimintaa: esimerkiksi nuorisotilojen iltatoimintaa, harrastusryhmiä, retkiä ja leirejä sekä erityisnuorisotyötä. Liikuntatoimi tarjoaa puitteet sekä omaehtoisille että ohjatuille liikuntaharrastuksille.

Työvoimatoimiston palvelut ja työpajojen toiminta kohdentuvat pääosin 17 vuotta täytäneille. *Työvoimatoimistossa* ammatinvalinnanohjaus ja koulutuskokeilut ovat myös oppivelvollisuusikäisten käytettävissä. *Työpaja* voi toimia erilaisena oppimisympäristönä myös perusopetusta suorittaville nuorille.

5.2 Palvelut ja tukitoimet perusopetuksen suorittaneille

Toisen asteen koulutus

Perusopetuksen jälkeen nuori voi jatkaa omien edellytystensä mukaan joko ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa. Suuri osa tästä kohderyhmästä suuntautuu ammatillisiin opintoihin. Ammatillisten oppilaitosten ohella muita ammatillisia koulutusvaihtoehtoja ovat esimerkiksi kansanopistot tai oppisopimuskoulutus.

Ammattioppilaitoksissa on laaja-alaista erityisopetusta ja erityisopetuksen ryhmiä. Osa erityisopetuksesta on järjestetty erityisammattioppilaitoksissa. Ammatilliset oppilaitokset järjestävät myös valmentavaa koulutusta.

Ammatillisen koulutuksen perinteisen opetuksen rinnalle kehitetään vaihtoehtoisia opetusmuotoja. Esimerkiksi pajakoulut ja työssäoppiminen ovat vaihtoehtoja, jotka tukevat tämän kohderyhmän nuoria. Ammatillisten oppilaitosten opetusmuotoja kehitetään erilaisten pilotti- ja kokeiluhankkeiden avulla.

Toisen asteen oppilaitoksissa on *opiskelijahuollon palveluja*. Opiskelijahuollosta vastaa koko oppilaitoksen henkilökunta. Opiskelijahuolto on lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa määritelty samansisältöisesti kuin perusopetuslaissa: Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opiskelijaterveydenhuollosta säädetään kansanterveyslaissa ja opiskelijoiden sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi tarvittavista palveluista lastensuojelulaissa.

Toisen asteen oppilaitosten *opinto-ohjauksen* tehtävänä on ohjata ja tukea opiskelijoita yksilöllisesti opiskelussa, urasuunnittelussa ja työhön sijoittumisessa. Tehostettu opinto-ohjaus ja erityisopetus ovat opintojen alkuvaiheessa tärkeitä erityistä tukea tarvitseville nuorille. Myös koulukuraattoripalveluja on useissa toisen asteen oppilaitoksissa.

Oppisopimuskoulutus

Nuori voi suorittaa ammatillisen peruskoulutuksen myös työsuhteeseen perustuvana oppisopimuskoulutuksena. Oppiminen tapahtuu pääosin työpaikalla oppimalla täydennettynä henkilökohtaisen opiskeluohjelman mukaisella opetuksella.

Työpajatoiminta

Työpajatoiminta on laajentunut ja kehittynyt viime vuosikymmeninä. Työpajatoimintaa järjestetään eri sektoreilla, kuten osana sosiaali- tai nuorisotoimea. Myös järjestöt ja säätiöt järjestävät työpajatoimintaa. Opiskelupaikkaa vailla oleville nuorille työpajatoiminta voi olla yksi keskeinen vaihtoehto. Työpaja tarjoaa työtä ja yksilöllistä ohjausta sosiaaliseen vahvistumiseen, elämänhallinnan taitojen kehittymiseen sekä oman koulutusalan löytämiseen. Erityistä tukea tarvitseville nuorille suunnattu starttipaja painottuu elämänhallinnantaitojen kohentamiseen.

Työvoimatoimiston palvelut

Työvoimatoimiston nuorten palvelut ja tukitoimenpiteet kohdentuvat pääosin 17 vuotta täyttäneille. Nuorten käytettävissä ovat ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut sekä koulutus- ja ammattitietopalvelut. Nuori voidaan ohjata myös työkokeiluun tai työharjoitteluun. Myös alle 17-vuotias nuori voi ilmoittautua työnhakijaksi ja käyttää työvoimatoimiston työnvälityspalveluja ja ohjauspalveluja, kuten koulutusneuvontaa, ammatinvalinnanohjausta, ammatillista kuntoutusta sekä tarvittaessa ohjauspalvelua tukevia työ- ja koulutuskokeiluja.

Muut palvelut

Kela voi myöntää koulutuksen vajaakuntoisten ammatillisena kuntoutuksena edellytysten täyttyessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä nuorisotoimen palvelut ovat käytettävissä kuten perusopetusta suorittavilla nuorilla (ks. s. 32).

6 Kustannukset

Ota oppi -malli on tarkoitus toteuttaa pääosin olemassa olevia palveluja käyttäen ja soveltaen. Eri sektorien palvelut siirtymävaiheessa oleville nuorille toteutetaan toimialan perustehtävinä. Myös yhteistyöryhmän toimintaan ja yhteistyössä toteutettaviin palveluihin ja tukitoimiin käytettävä työaika kuuluisi kunkin toimijan perustyöhön. Mallin juurruttaminen vaatii eri sektoreilta mahdollisuutta kohdentaa riittävästi työaikaa yhteistyöhön, palveluihin ja tukitoimiin.

Käytännössä toiminta edellyttää lisärahoitusta lähinnä koordinaattorin tehtävään ja yhteistyössä eri sektorien kanssa toteutettavien palvelujen toimintamenoihin. Työpajatoiminnan toteuttajatahot ja rahoituspohja vaihtelevat, joten työpajatoiminnan järjestäminen saattaa vaatia myös rahoitusjärjestelyjä. Kustannuksia voidaan toisaalta säästää hyödyntämällä eri sektorien ja kuntien olemassa olevia resursseja ja järjestämällä toimintaa yhteistyössä. Koordinaattorin palkkaamisesta syntyvät kustannukset voidaan myös jakaa eri sektorien tai useamman kunnan kesken. Liitteessä 9 on esimerkkilaskelma kolmen nuoren aikuisen kustannusvaikutuksista yhteiskunnalle yhden vuoden aikana.

Suurin kustannus syntyy koordinaattorin palkkaamisesta. Yhden koordinaattorin työpanos voidaan arvioida tarvittavan noin 600 perusopetuksen yhdeksännen luokan oppilasta varten. Noin 6 % nuorista ei aloita jatko-opintoja välittömästi perusopetuksen jälkeen. Lisäksi osa ammatilliset opinnot aloittaneista keskeyttää ensimmäisen syksyn aikana. Voidaan arvioida, että noin 10 % nuorista tarvitsee tukea siirtymisessä perusopetuksesta jatko-opintoihin. Osa näistä nuorista hyötyy laajasta moniammatillisesta tuesta. Yhden koordinaattorin asiakkaana olisi keskimäärin alle 60 nuorta perusopetuksen päättäneiden ikäluokasta. Koska tuki jatkuu usein ainakin ensimmäisen jatko-opintovuoden ajan, voi tuettavien määrä olla myös suurempi.

Esimerkkilaskelma mallin kustannuksista yhden vuoden aikana

Kustannuskohde	kustannukset, €
Koordinaattorin kustannukset	40 000
(palkka sivukuluineen, matka-, koulutus- ja työnohjauskulut)	
työhuoneen vuokra	5 000
toimisto-, puhelin- yms. kulut	2 500
Kokouskulut	500
Ostopalvelut esim.	
kouluttaja *)	1 000
seikkailutoiminnan vetäjä *)	1 000
Leiri- ja retkikustannukset **)	10 000
Toimintapäivien kustannukset ***)	3 000
Opintokäyntien kustannukset ****)	2 000
<hr/>	
Yhteensä	65 000

Kustannusarvio koordinaattorin palkkaamisesta ja yhteistyössä toteutettavasta toiminnasta syntyvistä kustannuksista on tehty nuorten kuntoutuskokeilun vuoden 2004 kustannusarvioiden pohjalta. Kustannukset vaihtelivat hankkeittain. Kustannuksiin vaikuttivat mm. hankkeen työntekijän koulutustausta ja työkokemus sekä paikallisen hintataso ja etäisyydet. Työpajatoiminta, koulutuskokeilut ja muut yhteistyötahojen palvelut eivät sisälly laskelmaan. Niiden oletetaan kuuluvan eri tahojen perustyöhön.

*) neljä päivää **) 2 x 1 viikko, 20 nuorta ***) 4 toimintapäivää

*****) ruokailut ja kuljetuskulut

Nuorten kuntoutuskokeilussa järjestettiin tämän kohderyhmän nuorille melko intensiivisiä palveluja. Nuoren kuntoutusprosessin kesto vaihteli puolesta vuodesta noin kahteen vuoteen. Kuntoutujakohtaiset kustannukset vaihtelivat suuresti. Keskimäärin kustannukset nuorta kohti olivat vajaat 4 300 euroa. Kustannukset sisälsivät nuorille suunnatut tukitoimet, kuten ryhmätoiminta, työharjoittelut, koulutuskokeilut, ura- ja yksilöohjauksen sekä kuntoutustarpeen selvityksiä ja lyhyitä laituskuntoutusjaksoja. Jokaisen nuoren kuntoutus toteutettiin yksilöllisesti räätälöidyn suunnitelman mukaan. Kustannuksiin ei laskettu eri toimijoiden omana työhönsä nuoriin kohdentamaa työpanosta.

Lähteet

Kirjallisuus

Aktiivinen sosiaalipolitiikka. Kuntoutuskokeilu vuosina 2001–2004 -ohjausryhmän muistio. Työryhmämuistioita 2004:11. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2004.

Hassinen, Markku: Starttipaja Aapinen. Työpajavalmennuksen, yksilövalmennuksen ja palveluohjauksen kehityskulku ja nykytila Suomessa. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry, 2004.

Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko: Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Selvityksiä 2004:7. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2004

Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen. Opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selityksiä 2004:29. Opetusministeriö, Helsinki 2004.

Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen. Nuorten työpajatyöryhmän esitys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selityksiä 2004:37. Opetusministeriö, Helsinki 2004.

Nuorten yhteiskuntatakuu. Työministeriön ohje/suuntaviivat TE-keskusten työvoimaosastoille ja työvoimatoimistoille 30.12.2004.

Suikkanen, Asko & Martti, Sirpa & Linnakangas, Ritva: Homma hanksaan. Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Selvityksiä 2004:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2004

Työllisyyskatsaus, ennakkotiedot huhtikuu 2005. Työministeriö 24.5.2005.

Vehviläinen, Jukka: Rajatonta palvelua? – Nuorten osallisuushankkeen arvioinnin väliraportti. Opetushallitus, Helsinki 2005.

Lait

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä 13.6.2003/497

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704

Laki toimeentulotuesta 30.12.1977/1412

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683

Lukiolaki 21.8.1998/629

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290

Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä 22.8.2002/729

Liitteet

Liite 1	Keskeisiä uudistuksia ja kehittämishankkeita, jotka sivuavat nuorten palveluja siirtymävaiheessa peruserusopetuksesta toisen asteen opintoihin	41
Liite 2	Esimerkkejä hallinnonalojen välisen yhteistyön rakentamisesta paikallisesti ja alueellisesti	43
Liite 3	Suunnitelman mallipohja	47
Liite 4	Tapauskuvauksia nuorten tukemisen prosessista	49
Liite 5	Esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa palveluja	57
Liite 6	Tukea tarvitsevan nuoren tunnistaminen eri tahoilla	61
Liite 7	Nuorten palveluja ja tukitoimia eri hallinnonaloilla	63
Liite 8	Nuoren sosiaaliturva	65
Liite 9	Esimerkkilaskelma kolmen nuoren aikuisen kustannusvaikutuksista yhteiskunnalle yhden vuoden aikana	67
Liite 10	Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn ideaalimalli	69

Keskeisiä uudistuksia ja kehittämishankkeita, jotka sivuavat nuorten palveluja siirtymävaiheessa perusopetuksesta toisen asteen opintoihin

Nuorten yhteiskuntatakuu (työministeriö)

Nuorten yhteiskuntatakuu sisältyy työllisyysohjelmaan ja siinä on liittymäkohtia koulutusohjelmaan ja nuorten työpajatoiminnan vakinaistamiseen. Nuorten yhteiskuntatakuu koskee alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita ja sisältää lupauksen siitä, että nuorelle tarjotaan hänen tilannettaan edistävä aktiivivaihtoehto kolmen työttömyyskuukauden jälkeen. Nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpano alkoi vuoden 2005 alussa.

Yksilöidyssä työnhakusuunnitelmassa sovitaan, mitä työvoimapalveluja nuorelle tarjotaan. Jos nuori ei voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin, pyritään huolehtimaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa, että nuori saa palveluja, jotka parantavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua myöhemmin työvoimapalveluihin.

Nuorten työpajatoiminnan vakinaistaminen (opetusministeriö)

Opetusministeriön johdolla toimi vuosina 2000–2004 nuorten työpajatyöryhmä, joka sovitti yhteen eri hallinnonalojen käytäntöjä nuorten työpajatoiminnan edistämiseksi. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelmassa on asetettu selkeät tavoitteet työpajatoiminnan vakinaistamiselle.

Työpajatyöryhmä on tehnyt ehdotuksen työpajatoiminnan vakinaistamisesta. Työpajatoiminta perustuu niihin hyviin käytäntöihin, joita vuosien kehittämistyön aikana on syntynyt. Ryhmä ehdottaa rahoitusmallia, jossa rahoitus koostuu useista tulolähteistä. Työpajan palveluja voivat ostaa eri tahot. Rahoitusmalli korostaa työpajojen asemaa palveluntuottajana.

Koulutustakuu (opetusministeriö)

Koulutustakuun tavoitteena on, että vuonna 2008 vähintään 96 % perusopetuksen päättävistä aloittaa samana vuonna lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa. Koulutustakuu toteutetaan tehostamalla opinto-ohjausta, opiskelijaksi ottamista sekä uudistamalla perusopetuksen lisäopetuksen rahoitusjärjestelmää.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittäminen (opetusministeriö)

Opetusministeriö asetti keväällä 2005 työryhmän, jonka tehtävänä on kartoittaa peruskoulun päättävien oppilaiden siirtymistä perusopetuksen lisäopetukseen, ammatilliseen opetukseen valmentavaan koulutukseen, lukioon ja ammatilliseen koulutukseen sekä nuorten työpajoihin. Lisäksi työryhmä selvittää oppilaitosten ja työpajojen yhteistyömallit, oppilaitoksesta työpajalle ohjatun oppilaan työpajajakson rahoitusmallin ja mo-

niammatillisen työn roolin haasteellisen oppilaan tukijana sekä kokoaa ehdotukset toimenpiteiksi, joilla varmistetaan peruskoulun jälkeiset jatkumahdollisuudet koko ikäluokalle.

Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen (opetusministeriö)

Opetusministeriön johdolla vuosina 2002–2004 toimi opinto-ohjauksen ja työvoimapaalvelujen yhteistyöryhmä, jonka tavoitteena oli edistää opetus- ja työhallinnon yhteistyötä nuorten ohjauksessa.

Työryhmän kehittämisehdotuksia olivat mm. alueellisen ohjauksen kehittämisestä ja toiminnan suunnittelusta vastaavien yhteistyöryhmien perustaminen, oppilaitosten välinen ja yksilön tarpeista lähtevä eri hallinnonalojen välinen yhteistyö, koulutuksen ulkopuolelle jäämässä olevien nuorten palvelujen saatavuus ja perusopetuksen lisäopetuksen rahoituksen kehittämiseen.

Nuorten osallisuushanke (opetushallitus)

Nuorten osallisuushankkeella ehkäistään nuorten syrjäytymistä sekä edistetään osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Hanke perustuu eri hallinnonalojen useiden tahojen väliseen yhteistyöhön. Tavoitteena on turvata jokaiselle perusopetuksen päättäneelle nuorelle opintopaikka tai muu mielekäs vaihtoehto oman elämänsä rakentamiseen sekä kehittää pysyviä käytäntöjä ja toimintamalleja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Hanke toteutetaan vuosien 2003–2007.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanke (opetushallitus)

Perusopetuksen, toisen asteen ja aikuiskoulutuksen oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen tavoitteena on oppilaitosten ohjauspalveluiden kehittäminen, verkostoituminen, henkilöstön täydennyskoulutuksen tukeminen ja ohjaustoiminnan arvioinnin kehittäminen. Hanke toteutetaan alueellisena kehittämistyönä vuosina 2003–2007.

Ammatilliseen koulutukseen aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämisen projektit (opetushallitus)

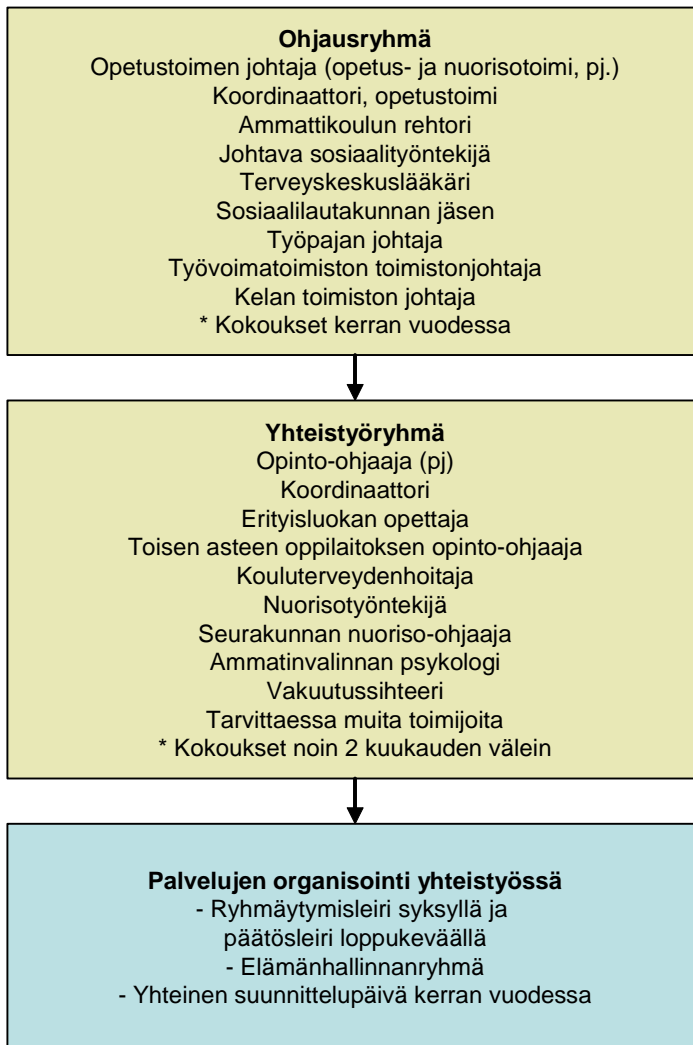
Ammatilliseen koulutukseen aktivointi projekteissa edistetään siirtymistä perusopetuksen jälkeen toiselle asteelle. Siirtymävaihetta toiselle asteelle tuetaan ohjauksen avulla. Lisäksi järjestetään mahdollisuuksia tutustua sekä ammatilliseen koulutukseen että työelämään. Toiminta edellyttää paikallista ja alueellista yhteistyötä perusopetuksen ja ammatillisten oppilaitosten välillä.

Koulutuksen keskeyttämisen vähentämisen projektiin osallistuvissa ammatillisissa oppilaitoksissa tarjotaan joustavia koulutuksen toteuttamismuotoja sekä tukea opiskelussa ja elämässä selviämiseen. Tehostetuilla tukitoimilla vähennetään koulutuksen keskeyttäneiden määrää. Ammatilliset ESR-projektit toteutetaan vuosina 2000–2006.

Esimerkkejä hallinnonalojen välisen yhteistyön rakentamisesta paikallisesti ja alueellisesti

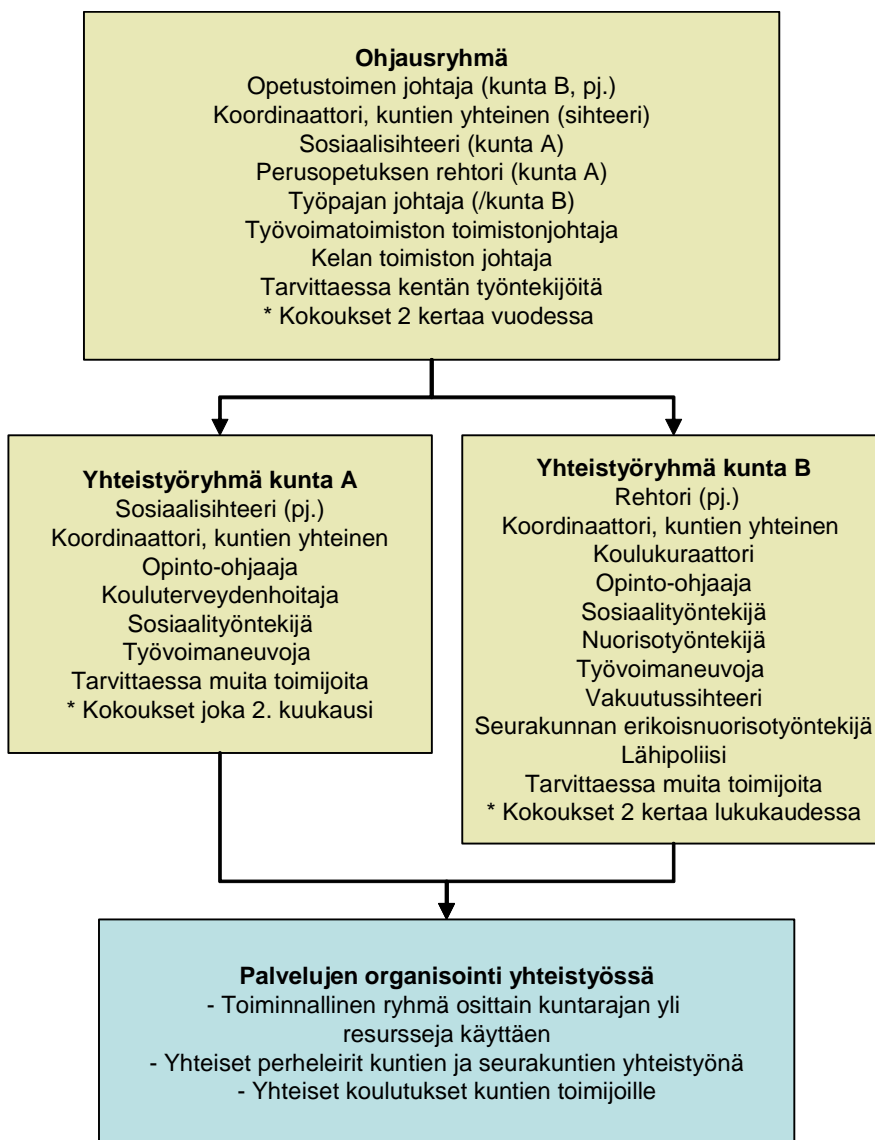
Malli 1

- vetäjäorganisaatio kunnan opetustoimi

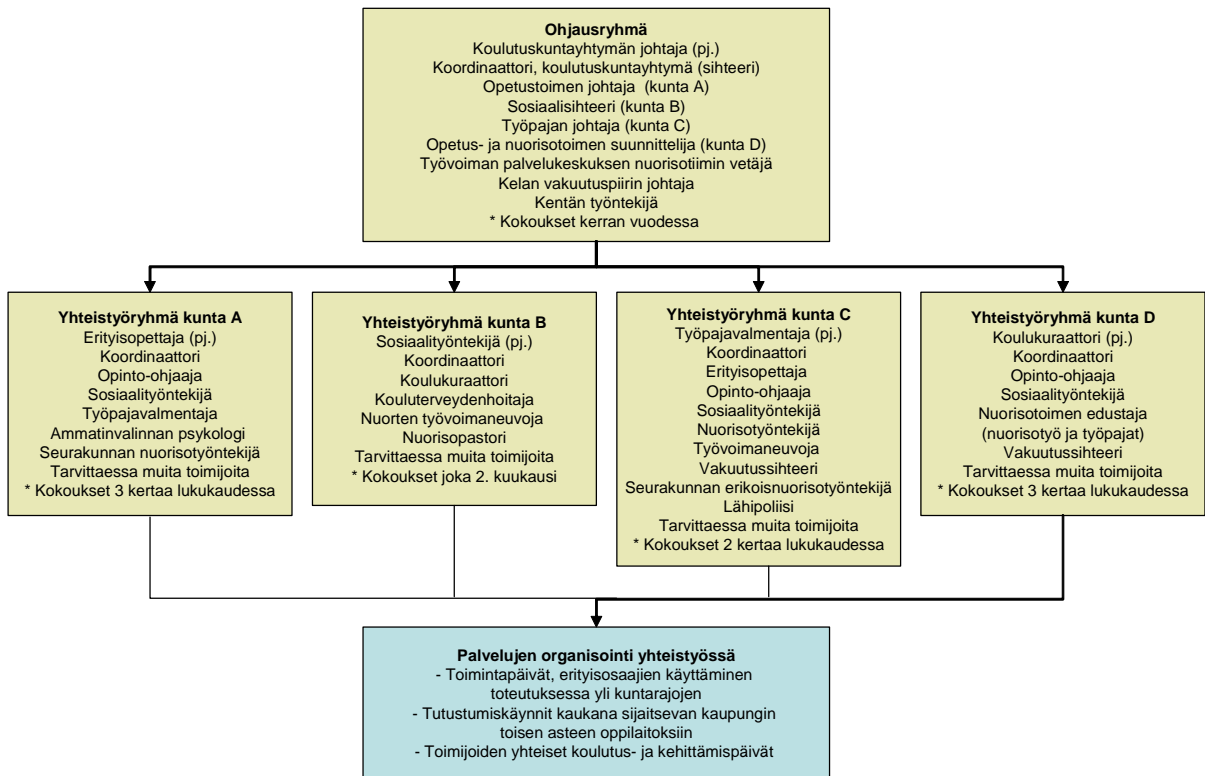
Malli 2

- toiminta toteutetaan kahden kunnan yhteistyönä, kunnat sopivat keskenään hallinnon ja yhteistyön organisoinnista
- kunnat järjestävät itse eri sektorien peruspalvelut
- vetäjäorganisaatiot; yhdessä kunnassa sosiaalitoimi ja toisessa kunnassa opetus-toimi
- kaksi kuntaa palkanneet yhdessä koordinaattorin

Malli 3

- vetäjäorganisaatio koulutuskuntayhtymä
- mukana neljä kuntaa, joissa kuntakohtainen vetovastuu eri toimialoilla
- kunnat järjestävät itse eri sektorien peruspalvelut
- asioiden käsittely ja tarvittavat kunnan sisäiset päätökset eri toimialoilla virkayönä tai toimija-alojen yhteisissä kokouksissa

Suunnitelman mallipohja

Taustatiedot

Perustiedot

Perheen tiedot

Nuoren tilanne

- kotona
- koulussa
- vapaa-aikana (esim. harrastukset, tärkeät ystävät, päihteidenkäyttö)

Terveydentila

Aikaisemmat ja nykyiset tukitoimet

Nuoren suunnitelma

Nuoren tavoitteet ja pienet konkreettiset osatavoitteet

Tutkimukset ja selvitykset

Nuorelle sopivat palvelut ja tukitoimet

Seurannan vastuutaho

Nuoren tukihenkilö(t)

Yhteydenpito ja suunnitelman päivittäminen

Tiedoksi

Allekirjoitukset

Tapauskuvauksia nuorten tukemisen prosessista

Tapaus 1

Pekka suoritti perusopetuksen heikoin arvosanoin. Tukitoimina käytettiin pienryhmäopetusta. Pekka aloitti ammattikoulun päästyään viimeiseen yhteishaussa merkittyyn vaihtoehtoon. Ala ei kiinnostanut Pekkaa aidosti, poissaolot alkoivat heti ja hän jättäytyi pois opinnoista muutama viikon kuluttu koulun alusta. Päivät kuluivat kotona ja illalla Pekka vietti aikaa kavereiden kanssa kadulla. Kaverit olivat Pekalle uusia ja osalla kavereista oli takana autovarkauksia. Pekan vanhemmat ovat eronneet ja hän asuu äidin luona. Isällä on päihdeongelma ja hän ei pidä Pekkaan yhteyttä. Välit äitiin olivat riitaiset ja äiti neuvoton Pekan suhteen. Pekan opintolinjan luokanvalvoja kertoi huolensa Pekan opiskelutilanteesta opinto-ohjaajalle. Opinto-ohjaaja keskusteli Pekan kanssa ja ehdotti opintolinjan vaihtoa. Vaihtoehtoinenkaan opintolinja ei kiinnostanut Pekkaa. Yhdessä he sopivat Pekan asian viemisestä yhteistyöryhmään ja opinto-ohjaajan yhteydenotosta Pekan vanhempiin ja koordinaattoriin, joka toimii kunnan opetustoimissa.

Pekka ja äiti osallistuivat yhteistyöryhmään. Pekan tilanteesta keskusteltiin lyhyesti ja kartoitettiin palveluja, jotka sopisivat Pekan tilanteen tukemiseen. Todettiin Pekan tarvitsevan päivittäistä toimintaa, mahdollisuuden perusopetuksen arvosanojen korottamiseen ja järkevää tekemistä vapaa-aikana. Sovittiin alkuhaastattelu, johon tulevat mukaan Pekan ja äidin lisäksi työpajavalmentaja ja Pekalle tuttu peruskoulun pienryhmäopettaja (= Pekan verkosto).

Alkuhaastattelussa tarkennetaan yhteistyöryhmässä alustavasti kartoitettu suunnitelma. Pekan **yksilöllinen suunnitelma** tehtiin syyskuun puolivälissä:

Tavoitteet

- Matematiikan ja äidinkielen arvosanojen nostaminen
- Päivittäiseen toimintaan sitoutuminen
- Hakeminen uudelleen ravintola-alalle seuraavan kevään yhteishaussa
- Välien paraneminen vanhempien kanssa
- Harrastuksen löytäminen

Palvelut ja tukitoimenpiteet

- Arvosanojen korottaminen yksilöllisesti järjestetyssä lisäopetuksessa
 - o työssä oppiminen työpajalla, pääosa pajan keittiössä ja lounasruokalassa – tukihenkilönä työpajavalmentaja
 - o äidinkielen ja matematiikan tunnit kahdesti viikossa – pienryhmäopettaja, opetus samalla neljälle muulle yksilöllisen suunnitelman mukaan opiskelevalle nuorelle
- Ohjauskeskustelut Pekan motivoimiseksi ja sitouttamiseksi työpajatoimintaan
- Aktivoiminen omaan harrastukseen – tutustuminen muutamaan kiinnostavaan harrastukseen tukihenkilön kanssa
- Osallistuminen eri tahojen yhteistyönä toteutettavaan elämänhallinnan koulutukseen, jossa eri alojen työntekijät kertovat alansa liittyvistä asioista nuoren näkökulmasta (esim. päihteidenkäyttö, keittiötaidot, seksuaalisuus ja ehkäisy, työvoimatoimiston palvelut, rikosten seuraamukset alaikäisille)
- Yhteinen toimintapäivä ja motivointipäivä joulukuussa

Suunnitelman ensimmäinen tarkistus tammikuussa

Tilanne

- Alun poissaolot saatiin kuriin, kun Pekka haettiin muutaman kerran kotoa työpajalle
- Pekan kiinnostus ravintola-alaan on vahvistunut
- Oma harrastus löytyi nuorisotalon punttisalilta
- Välit äitiin ovat edelleen ajoittain kireät

- Pekka on palannut vanhojen kavereiden pariin ja huoli vapaa-ajan vietosta on vähentynyt
- Syksyn aikana Pekan lähiverkosto kokoontui kerran, kun poissaoloja oli ollut paljon ja samalla riidat äidin kanssa kiihtyivät

Tavoitteet

- Matematiikan ja äidinkielen arvosanojen nostaminen
- Yhteishakulomakkeen täyttäminen ja hakeminen uudelleen ravintola-alalle seuraavan kevään yhteishaussa
- Välien paraneminen äidin kanssa

Palvelut ja tukitoimet

- Yksilöllisesti järjestetty työssä oppimiseen painottuva lisäopetus ja ohjauskeskustelut jatkuvat
- Pekan, äidin ja työpajavalmentajan tapaamiset kevään aikana tarvittaessa
- Perusopetuksesta tutun opinto-ohjaajan tapaamiset yhteishakulomakkeen täyttämisen merkeissä
- Tutustumiskäynti oppilaitokseen, jonka ravintola-alan linjalle Pekka hakee
- Pekka jatkaa harrastustaan

Suunnitelman toinen tarkistus elokuussa. Pekan verkoston lisäksi paikalla toisen asteen oppilaitoksen opinto-ohjaaja

Tilanne

- Pekka sai korotettua heikoimpia arvosanoja ja näin myös opiskelupaikan haluamaltaan alalta. Tutustuminen ammattikouluun toteutui huhtikuussa.
- Keskustelut Pekan, äidin ja työpajaohjaajan kesken ovat tasoittaneet välejä kotona
- Pekan tilanne rauhoittunut ja seurannan arvioidaan riittävän jatko-opintoihin kiinnittymiseen.
- Sovitaan tiiviin moniammatillisen tukemisen päättämisestä ja tilanteen seurannasta.

Seuranta

- Ammattikoulun opinto-ohjaaja tapaa Pekkaa opintojen alkuvaiheessa säännöllisesti
- Luokanvalvoja seuraa tiukasti Pekan poissaoloja
- Pekka jatkaa punttisalilla nuorisotalolla, missä hän tapaa tutuksi tullutta nuorisotyöntekijää
- Pekka tai äiti voi tarvittaessa ottaa yhteyttä tukihenkilöön
- Suunnitelman tarkistamiseen ei sovita aikaa, tarvittaessa kuitenkin voidaan kutsua koolle Pekan tukiverkosto

Tapaus 2

Sami on saanut koulun tukitoimia jo perusopetuksen luokilla 1–6. Koulunkäynti sujui kohtuullisesti seitsemännen ja kahdeksannen luokan ajan. Samin tilanne heikentyi taas yhdeksännellä luokalla. Joulutodistuksessa arvosanat laskivat ja keskittyminen yleisopetuksessa onnistui huonosti. Sami ohjattiin matematiikan ja kielten tunneilla osittain pienryhmäopetukseen. Sami asuu kotona vanhempiensa ja kolmen nuoremman sisaruksen kanssa. Perheen isä oli tukityöjakson jälkeen taas työttömänä ja vanhempien välit olivat riitaiset johtuen osittain perheen tiukasta taloudellisesta tilanteesta. Äiti on kotona perheen pienimmän lapsen kanssa. Samin viikonlopunviettoon oli tullut mukaan toistuva rankka alkoholinkäyttö ja kotiintuloajat ovat venyneet myöhäisiksi. Iltaisin Sami viettää aikaa nuorisotalolla ja viikonloppuisin nuorisotoimen jalkautuneet työntekijät ovat kiinnittäneet huomioita Samin runsaaseen alkoholinkäyttöön.

Nuorisotyöntekijät huolestuivat Samin tilanteesta ja keskusteltuaan Samin kanssa ottivat yhteyttä vanhempiin. Vanhemmat kertoivat myös huolensa Samin tilanteesta ja toivoivat apua Samin asioihin. Yhdessä sovittiin yhteydenotosta Samia koulussa paljon auttaneeseen pienryhmäopettajaan ja Samin asian ilmoittamisesta koordinaattorille ja viemisestä yhteistyöryhmään. Koordinaattori on useamman kunnan yhteinen ja toimii vahvimmin toisen asteen oppilaitosten puolella.

Nuorisotyöntekijä ja pienryhmäopettaja osallistuivat kunnan yhteistyöryhmään. Sami tai vanhemmat eivät halunneet tulla paikalle. Yhteistyöryhmässä todettiin Samin tarvitsevan edelleen perusopetuksen tukitoimia, tukea vapaa-aikaan ja puuttumista päihteidenkäyttöön. Koulusta välittyi myös tieto, että Samin jatko-opintosuunnitelmat ovat täysin selkiytymättömät ja tarve tehostettuun opinto-ohjaukseen on ilmeinen. Sovittiin, että alkuhaastatteluun osallistuvat Samin ja vanhempien lisäksi nuorisotyöntekijä ja perusopetuksen opinto-ohjaaja. Tukihenkilöiksi sovittiin opinto-ohjaaja ja nuorisotyöntekijä.

Samin **yksilöllinen suunnitelma** tehtiin yhdeksännen luokan tammikuussa. Paikalla Sami, äiti ja tukihenkilöt.

Tavoitteet

- Matematiikan ja kielten arvosanojen nostaminen
- Kiinnostavan ammatillisen opintolinjan löytäminen ja hakeminen yhteishaussa
- Alkoholinkäytön lopettaminen
- Harrastuksen löytäminen
- Perheen taloudellisen tilanteen selvittäminen

Palvelut ja tukitoimenpiteet

- Pienryhmäopetusta jatketaan
- Aloitetaan tehostettu yksilöllinen opinto-ohjaus ja yhteistyö työvoimatoimiston Ammatinvalintapalvelujen kanssa
 - o kiinnostavien opintovaihtoehtojen kartoittaminen
 - o työelämänharjoittelujakson toteuttaminen kiinnostavalla alalla
- Työvoimatoimiston ammatinvalintapalvelut (lähinnä psykologiset arviointimenetelmät)
- Tukihenkilöt keskustelevat säännöllisesti Samin kanssa. Opinto-ohjaaja keskittyy kouluasioihin ja nuorisotyöntekijä vapaa-aikaan ja alkoholinkäytön rajoittamiseen.
- Äiti ottaa yhteyttä sosiaalitoimistoon perheen taloudellisen tilanteen selvittämistä ja toimeentulotuen hakemista varten
- Oman harrastuksen etsiminen yhdessä nuorisotyöntekijän kanssa
- Samin sovitaan ilmoittautuvan seurakunnan nuorten hiihtolomaleirille

Suunnitelman ensimmäinen tarkistus maaliskuun lopussa. Mukaan on kutsuttu ammattikoulun opinto-ohjaaja.

Tilanne

- Matematiikan ja englannin arvosanat ovat nousseet jaksoarvostelussa
- Sami on ohjauksen myötä kiinnostunut kuljetusalasta, mutta ammattikouluun meneminen ja opinnoista selviytyminen mietittyvät Samia, koska toisen asteen oppilaitos sijaitsee toisella paikkakunnalla. Yhteishaussa Sami haki kuljetusalan linjalle.
- Samin viikonloppujen viettoon liittyy edelleen alkoholinkäyttö, mutta sovitusta kotiintuloajoista Sami on pitänyt paremmin kiinni. Samin runsaasta alkoholinkäytöstä on tehty lastensuojeluilmoitus.
- Sami kieltäytyi lopulta osallistumasta seurakunnan leirille
- Harrastus löytyi kokeilujen jälkeen judon parista
- Perhe saa asumistukea ja toimeentulotukea ja Samin uutta harrastusta, judoa, tuetaan taloudellisesti lastensuojelun avoimuuden tukitoimena

Tavoitteet

- Matematiikan ja kielten arvosanojen nostaminen
- Tutustuminen kuljetusalaan ja toisen asteen oppilaitokseen
- Opiskelupaikkakunnan tukimahdollisuuksien selvittäminen (mm. tukihenkilön löytäminen)
- Alkoholinkäytön lopettaminen

Palvelut ja tukitoimet

- Pienryhmäopetus ja tehostettu opinto-ohjaus jatkuvat ja opinto-ohjaaja tekee lausunnon toisen asteen oppilaitokseen yhteishaun tueksi
- Koulutuskokeilu ammattikoulussa kuljetusalan linjalla
- Tutustuminen jatko-opintojen paikkakuntaan ja sen palveluihin koulutuskokeilun aikana koordinaattorin kanssa
- Keskustelu Samin ja perheen tilanteesta lastensuojelussa – puuttuminen Samin alkoholinkäyttöön. Sovitaan tilanteen seurannasta ja uudesta tapaamisesta.
- Judoharrastuksen jatkaminen, taloudellinen tuki harrastukseen lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Suunnitelman toinen tarkistus syyskuussa. Lähiverkoston lisäksi paikalla koordinaattori.**Tilanne**

- Sami sai korotettua heikoimpia arvosanoja ja opiskelupaikan haluamaltaan alalta
- Alkoholinkäyttö on jatkunut ajoittain runsaana. Kesällä tilanne heikentyi.

Tavoitteet

- Samin kiinnittyminen ammattikoulun opintoihin
- Asuntola-asumisen taitojen opettelu
- Alkoholinkäytön lopettaminen

Palvelut ja tukitoimet

- Tehostettu opinto-ohjaus ammattikoulussa; opinto-ohjaaja tapaa Samia harvakseltaan syksyn ajan
- Asuntolan ohjaajat seuraavat Samin tilannetta ja tukevat Samia asuntolaan sopeutumisessa
- Sami tapaa säännöllisesti opiskelupaikkakunnalta löydettyä vapaaehtoista tukihenkilöä
- Yhteydenpito vanhaan tukihenkilöön (nuorisotyöntekijä) sähköpostilla ja puhelimitse
- Säännölliset tapaamiset ja keskustelut päihdepalvelujen yksikössä opiskelupaikkakunnalla
- Lastensuojelun tapaaminen ja keskustelu päihteidenkäytöstä
- Judoharrastuksen taloudellinen tukeminen opiskelupaikkakunnalla lastensuojelun avohuollon tukitoimena

Suunnitelman kolmas tarkistus joulukuussa. Paikalla Sami, äiti, tukihenkilö (nuorisotyöntekijä) ja ammattikoulun opinto-ohjaaja.**Tilanne**

- Samin koulunkäynti on sujunut melko hyvin. Poissaoloja on jonkin verran. Matematiikkaan Sami tarvitsee tukea ammattikoulussa.
- Asuntolaelämään Sami on sopeutunut hyvin.
- Alkoholinkäyttö on jatkunut viikonloppuisin kotipaikkakunnalla. Koulunkäyntiin alkoholinkäyttö ei ole vaikuttanut.
- Sovitaan moniammatillisen tukityön päättymisestä.

Seuranta

- Tukihenkilö jatkaa Samin kanssa työskentelyä opiskelupaikkakunnalla
- Keskustelut päihdepalvelujen yksikössä opiskelupaikkakunnalla jatkuvat
- Vanhemmat ovat tarvittaessa yhteydessä tukihenkilöön
- Lastensuojelu tapaa Samia ja vanhempia tarvittaessa
- Sami jatkaa harrastusta

Tapaus 3

Mia tapasi kuraattoria säännöllisesti perusopetuksen ylimmillä luokilla. Hän pääsi perusopetuksen jälkeen haluamalleen kampaamo- ja parturialan linjalle ammattikouluun. Hyvän opintojen alun jälkeen Mialle alkoi tulla poissaoloja, jotka lisääntyivät loppusyksystä. Mia asuu kotona vanhempiensa ja yhden pikkusisaren kanssa. Mian äiti on hoitanut kotona viisivuotiasta pikkusisarta. Äidillä on ollut pitkään mielenterveysongelmia. Äidin psyykinen kunto heikentyi

Mian aloittaessa ammattikoulussa. Isä kävi töissä ja hoiti perheen asioita, siten kun pitkien työpäivien jälkeen kykeni. Mia joutui ajoittain jäämään kotiin hoitamaan sisartaan. Koti oli hoitamaton ja ruoanlaitto jäi myös pitkälti Mian vastuulle. Mia ei jaksanut hoitaa opintojaan tässä tilanteessa ja mietti opintojen keskeyttämistä. Ystävien kanssa Mia ei myöskään ehtinyt tai jaksanut enää olla.

Luokanvalvoja ja muiden aineiden opettajat kertoivat tilanteesta opinto-ohjaajalle siinä vaiheessa kun Mian opintojen suorittaminen näytti vaarantuvan. Opinto-ohjaaja keskusteli Mian kanssa, joka kertoi kotitilanteestaan. He sopivat yhteydenotosta Mian isään ja koordinaattoriin sekä asian viemisestä yhteistyöryhmään.

Opinto-ohjaaja oli mukana yhteistyöryhmän kokouksessa. Mia tai vanhemmat eivät halunneet osallistua kokoukseen. Kokouksessa kartoitettiin Mian tilannetta sekä Mian ja perheen aikaisempaa tukea. Todettiin, että Mia tarvitsee tukea omaan jaksamiseen ja opintojen järjestelyjä siten, että opintojen jatkaminen on mahdollista. Lisäksi perheen tilanteeseen todettiin tarvittavan lastensuojelun tukea. Sovittiin, että Mian tukihenkilöinä toimivat tuttu perusopetuksen koulukuraattori ja ammattikoulun opinto-ohjaaja. Sosiaalityöntekijä keskittyy vanhempien ja perheen tilanteen tukemiseen.

Mian **yksilöllinen suunnitelma** tehtiin opintojen ensimmäisen syksyn lopussa. Paikalla olivat Mia, isä ja tukihenkilöt. Lastensuojelun tapaaminen perheen asioissa oli sovittu erikseen.

Tavoitteet

- Mian jaksamisen kohentaminen
- Opintojen keventäminen ja suorittaminen vuotta tavoitetta pidemmässä ajassa
- Sovittujen aineiden suorittaminen tukitoimien avulla ensimmäisen opintovuoden aikana
- Mian vapauttaminen sisaren hoitotehtävistä
- Ystävien tapaamiset, yhdessä ystävien kanssa tekeminen

Palvelut ja tukitoimenpiteet

- Tutun koulukuraattorin tuki, käynnit 1–2 viikon välein
- Sovittujen aineiden opiskelu ryhmän mukana ja rinnalla tukiopetus
- Tehostettu yksilöllinen opinto-ohjaus
 - o motivointi
 - o työssä oppimisen ja teoreettisten opintojen sovittaminen tänä lukuvuonna sekä seuraavan lukuvuoden opintojen suunnittelu
- Työssä oppiminen osapäiväisenä kahtena päivänä viikossa kodin lähellä sijaitsevassa kampaamossa, kun kodin tilanne ja Mian jaksaminen ovat kohentuneet
- Erikseen pidetyssä lastensuojelun tapaamisessa sovittiin äidin varaavan itselleen ajan mielenterveystoimistoon sekä lastensuojelun perhetyön aloittamisesta. Pikkusiskolle haetaan päivähoitopaikkaa.

Suunnitelman ensimmäinen tarkistus maaliskuussa. Mukana ovat Mia, äiti ja tukihenkilöt.

Tilanne

- Mia on pirteämpi ja suorittanut opintoja sovitusti. Mia on saanut luokan muut oppilaat kiinni aineissa, joita hän suorittaa ensimmäisen vuoden aikana. Työssä oppiminen aloitettiin tammikuussa ja Mia on ollut tyytyväinen työhön.
- Tapaamiset koulukuraattorin kanssa ovat toteutuneet.
- Mia on sitoutunut jatkamaan opintoja ja tottunut ajatukseen opintojen suorittamisesta vuotta muita pidemmässä aikataulussa
- Mian äiti on käynyt muutaman kerran mielenterveystoimistossa ja lääkitys on saatu kohdalleen. Perhetyöntekijät ovat tukeneet äitiä sisaren ja kodin hoitamisessa. Pikkusisko aloittaa päivähoitossa huhtikuun alussa.
- Mia on pitänyt taas yhteyttä läheisimpiin ystäviinsä

Tavoitteet

- Mian jaksamisen tukeminen
- Toisen opintovuoden opintojen suunnitelma
- Harrastuksen löytäminen

Palvelut ja tukitoimet

- Käyntejä koulukuraattorin luona jatketaan, yhdessä etsitään myös harrastusta Mialle
- Sovittujen aineiden opiskelu ryhmän mukana
- Työssä oppiminen osapäiväisenä jatkuu
- Tehostettu yksilöllinen opinto-ohjaus
 - o seuraavan lukuvuoden opintojen suunnittelu
- Lastensuojelu jatkaa perheen kanssa työskentelyä tapaamalla äitiä noin kuukauden välein

Suunnitelman toinen tarkistus elokuussa. Paikalla Mian verkosto.**Tilanne**

- Mia sai suoritettua sovittujen aineiden opinnot ensimmäisenä vuonna.
- Harjoittelupaikka otti Mian kesätöihin kuukaudeksi kunnan nuorten kesätyötuen avulla
- Mia osallistui seurakunnan kesäleirille yhdessä ystävänsä kanssa.
- Mia jatkaa kesäkurssin jälkeen uutta tanssiharrastusta, jossa käy yhdessä ystävänsä kanssa
- Äidin tilanne on pysynyt kohtuullisena, lääkitystä jatketaan, mutta äiti ei ole halunnut käydä keskustelemassa mielenterveystoimiston työntekijän luona. Pikkusisko jatkaa päiväkodissa esikouluryhmässä.
- Mia toteaa, että tilanne on nyt hyvä ja hän voisi jo pärjätä itsenäisesti
- Sovitaan moniammatillisen tukityön päättymisestä.

Seuranta

- Luokanvalvoja seuraa Mian tilannetta ja poissaoloja
- Opinto-ohjaaja tapaa Miaan tarvittaessa
- Mia voi ottaa yhteyttä koulukuraattoriin ja sopia tapaamisen tarvittaessa

Tapaus 4

Tero suoritti perusopetuksen erityisluokalla. Yhdeksännen luokan keväällä Teron perhe muutti naapurikuntaan. Koulun hän kävi loppuun tutulla luokalla. Tero haki yhteishaussa ammattikouluun ja ensimmäisen vaihtoehtona oli autoala. Mopojen ja autojen korjaaminen kiinnosti Teroa. Tero ei päässyt ammattikouluun haluamalleen alalle eikä muihinkaan vaihtoehtoihin. Opinto-ohjaaja selvitti uuden kotikunnan lisäopetuksen mahdollisuudet, mutta Tero kieltäytyi hake-
masta lisäopetukseen. Tero asui kotona vanhempiensa kanssa, mutta oleskeli suuren osan ajasta kaverinsa asunnossa. Vanhempien kontakti Teroon oli vähäinen, eikä vanhempien puuttuminen asioihin muuttanut tilannetta.

Teron kaveripiiri vaihtui. Vapaa-aikana Tero liikkui itseään muutamia vuosia vanhempien poikien kanssa. Kaveriporukassa käytettiin huumeita. Myös Tero kokeili huumeita ja alkoi käyttää hasista säännöllisesti pian koulun päättymisen jälkeen. Talven aikana mukaan tulivat myös kovemmat huumeet. Kavereiden kanssa Tero osallistui kahteen murtoon ja joutui tekemisiin poliisin kanssa. Poliisi huolestui Teron tilanteesta ja ehdotti Terolle ja vanhemmille tilanteen selvittämistä ja avun hankkimista moniammatillisen työn kautta. Poliisi ilmoitti Teron tilanteesta lastensuojeluun ja koordinaattorille.

Uuden kotikunnan koordinaattori selvitti tilannetta Teron, vanhempien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Yhdessä sovittiin Teron asian viemisestä yhteistyöryhmään. Yhteistyöryhmään osallistui Teron äiti sekä tilannetta selvittäneet koordinaattori ja sosiaalityöntekijä. Yhteistyöryhmässä todettiin Teron tarvitsevan ensin puuttumista huumeiden käyttöön ja myöhemmin päivittäistä toimintaa sekä hyvin kokonaisvaltaista tukea ja ohjausta elämän eri sekto-

reilla. Tukihenkilöiksi sovittiin sosiaalityöntekijä. Myöhemmin palvelujen selkiytyttyä valittaisiin toinen tukihenkilö.

Teron **yksilöllinen suunnitelma** tehtiin toukokuussa vuosi perusopetuksen päättymisen jälkeen. Paikalla olivat Tero, vanhemmat, sosiaalityöntekijä ja koordinaattori.

Tavoitteet:

- Huumeidenkäytön lopettaminen
- Päivittäisen toiminnan löytäminen ja siihen kiinnittyminen
- Kotona asuminen ja keskusteluyhteyden luominen vanhempiin

Palvelut ja tukitoimenpiteet

- Arvio päihdehoidon tarpeesta ja tuen/intervention käynnistäminen lastensuojelun ja päihdepalvelujen yhteistyönä
- Tapaamiset lastensuojelun työntekijän kanssa
- Ilmoittautuminen työttömäksi työnhakijaksi ja yhteistapaaminen työvoimaneuvojan ja sosiaalityöntekijän kanssa, kun päihdehoito on aloitettu

Suunnitelman ensimmäinen tarkistus syyskuussa. Paikalla Tero, vanhemmat, sosiaalityöntekijä ja työpajavalmentaja (Teron verkosto). Sovitaan, että tukihenkilönä toimii jatkossa työpajavalmentaja kun työpajajakso alkaa.

Tilanne

- Teron huumeidenkäytön tilanne selvitettiin ja hänet ohjattiin avopalveluihin. Tero käy keskustelemassa päihdepalvelujen työntekijän kanssa viikoittain ja huumeeseula otetaan kahdesti kuukaudessa.
- Yhteistapaaminen työvoimatoimistossa toteutui kolmen kuukauden avohoidon jälkeen. Teron yksilölliseen työnhakusuunnitelmaan kirjattiin työpajajakso, jonka aikana pyritään järjestämään mahdollisuus korottaa perusopetuksen arvosanoja.
- Tero on lopettanut kovien aineiden käytön, mutta huumeeseulan perusteella voitiin todeta, että hasiksen käyttöä on ollut satunnaisesti.
- Tero on asunut viikot kotona, mutta viikonloppuisin hän oleskelee edelleen paljon kaverin asunnossa. Terolla ja vanhemmilla on kohtuulliset keskusteluvälit. Riitaa aiheuttavat sopimattomat yöpymiset kaverin luona viikonloppuisin.
- Oikeudenkäynti murroista, joissa Tero oli ollut mukana, pidettiin joulukuussa. Ensikerտalaisena Tero sai rangaistukseksi sakkoja.

Tavoitteet

- Huumeidenkäytön lopettaminen, mikä on edellytys työpajajakson aloittamiseen
- Työpajajakson aloittaminen ja päivittäiseen työskentelyyn sitoutuminen
- Lisäopetuksen järjestäminen sekä matematiikan ja äidinkielen arvosanojen korottaminen
- Ammatinvalinnan selkiyttäminen

Palvelut ja tukitoimet

- Keskustelut ja huumeeseula päihdepalveluissa jatkuvat
- Sosiaalityöntekijän tapaamiset tai yhteydenpito Teron verkostoon tarvittaessa
- Työpajajakson aloittaminen, ohjaus ja tukikeskustelut työpajaohjaajan kanssa
- Työvoimatoimiston ammatinvalintapalvelut ja ammatinvalinnan selkiyttäminen
- Lisäopetuksen opettajan ohjaus matematiikan ja äidinkielen suorittamisessa kahden viikon välein koululla
- Matematiikan ja äidinkielen opiskelu työpajalla sovitun aikataulun mukaan työpajavalmentajan tukemana

Suunnitelman toinen tarkistus tammikuussa. Paikalla Tero, äiti ja työpajavalmentaja.

Tilanne

- Tero käy työpajalla säännöllisesti. Ollut kaksi useamman päivän poissaoloa, joiden jälkeen työpajavalmentaja kävi keskustelemassa Teron ja vanhempien kanssa kotona. Matematiikan ja äidinkielen suorittaminen on toteutunut suunnitelman mukaan.

- Keskustelut päihdepalvelujen työntekijän kanssa ovat jatkuneet sovitusti. Huumeeseulat lopetettiin marraskuussa, kun kahteen kuukauteen ei ollut merkkejä huumeidenkäytöstä. Käynnit päihdepalveluissa lopetetaan sovitusti.
- Sosiaalityöntekijä on ollut yhteydessä äitiin, työpajalla ja päihdepalveluihin, tarvetta tapaamiseen ei ole ollut
- Keskusteluja ammatinvalinnasta on käyty työvoimatoimistossa. Automekaanikon työ ei enää kiinnosta ja uutta ammatinvalintaa on selkiytetty testeillä. Esille on noussut rakennusalan tutkinto.

Tavoitteet

- Hakeminen rakennusalan opintoihin yhteishaussa
- Työpajajakson jatkaminen
- Harrastuksen löytäminen yhdessä työpajavalmentajan kanssa
- Matematiikan ja äidinkielen arvosanojen korottaminen

Palvelut ja tukitoimet

- Työpajajakso jatkuu toukokuun puoliväliin, samoin arvosanojen korottaminen
- Yhteishakulomakkeen täyttäminen yhdessä työpajavalmentajan tai työvoimaneuvojan kanssa
- Työpajavalmentaja ottaa yhteyttä ammattikoulun opinto-ohjaajaan ja sopii tutustumisen ammattikouluun ja opintolinjaan

Suunnitelman kolmas tarkistus toukokuussa. Paikalla Tero, äiti, tukihenkilö (työpajavalmentaja) ja ammattikoulun opinto-ohjaaja.

Tilanne

- Työpajajakso päättyi sovitusti huhtikuun lopussa
- Tero sai nostettua matematiikan ja äidinkielen numeroita
- Tero haki yhteishaussa rakennusalan linjalle ja tutustuminen ammattikouluun ja opintolinjaan toteutui
- Isä hankki Terolle kahden kuukauden kesätyön rakennusapulaisena
- Teroa kiinnostavaa harrastusta ei ole löytynyt
- Vapaa-aikaa Tero on alkanut viettää ikäistensä poikien kanssa
- Epäilyä huumeidenkäytöstä ei ole ollut

Tavoitteet

- Kesätyön onnistuminen
- Ammattiopintojen aloittaminen ja opintoihin kiinnittyminen

Palvelut ja tukitoimet

- Tehostettu opinto-ohjaus, opinto-ohjaajan tapaamiset opintojen aloitusvaiheessa viikoittain
- Luokanvalvoja seuraa Teron poissaoloja
- Tero tapaa tukihenkilöä (työpajavalmentaja) parin viikon välein
- Tarvittaessa yhteydenotto sosiaalityöntekijään
- Sovitaan vielä seurantatapaaminen syyslukukauden loppuun

Seurantatapaaminen marraskuun alussa. Paikalla Tero, äiti, ammattikoulun opinto-ohjaaja ja työpajavalmentaja.

Tilanne

- Tero viihtyi kesätyössä ja sopeutui hyvin työelämään
- Opinnot rakennusalan linjalla käynnistyneet, poissaoloja on jonkin verran
- Matematiikassa Tero osallistuu pienryhmäopetukseen
- Tapaamiset tukihenkilön kanssa ovat harventuneet
- Lastensuojelun työ loppuu Teron täytettyä 18 vuotta

Seuranta

- Luokanvalvoja seuraa poissaoloja
- Opinto-ohjaaja tapaa Teroa 1–2 kertaa kuukaudessa
- Vanhemmat tai Tero ottavat tarvittaessa yhteyttä tukihenkilöön puhelimitse tai sähköpostilla

Esimerkkejä vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa palveluja

Koulukokeilut/Amistet (Ranua)

Nuorten ammatillisen uran selkiyttämistä tukevat koulukokeilut, jotka suoritetaan työelämään tutustumisviikkojen aikana. Oppilaat seuraavat 1–5 päivän ajan heitä kiinnostavia ammattikoulu/lukio/opisto-opintoja. Opinto-ohjaaja tai kuraattori järjestää kokeiluajan ohjelman oppilaalle. Tutustumisjaksolla oppilas näkee, millaista opiskelu häntä kiinnostavalla alalla on, ja motivoituu opiskelemaan paremmin myös perusopetuksen puolella. Kokeilupaikan opinto-ohjaajat tapaavat niitä nuoria, jotka hakevat heille, jopa mahdollisesti joustavalla haulla. Myös opiskelupaikka tulee nuorelle tutuksi ja opintojen aloittaminen voi olla helpompaa.

Kokeilusta tulee kustannuksia matkoista sekä mahdollisesti asumisesta sekä ruokailuista. Ammattikoulut ovat usein tulleet kustannuksissa vastaan tarjoten ateriat ja asumisen asuntolassa.

Lisäopetus

Lisäopetus ei aina vaadi erillisen luokan muodostamista. Sen voi toteuttaa myös muutamalle oppilaalle siten, että toiminta toteutetaan olemassa olevilla resursseilla. Toteutuksesta voi vastata esim. erityisopettaja. Se voidaan myös vastuuttaa aineopettajalle.

Lisäluokan opetussuunnitelmaan voi kuulua useita työelämään tutustumisjaksoja, joiden avulla nuori etsii itseään kiinnostavia ammattialoja ja saa säännöllisyyttä päivärytmiinsä. Siihen kuuluu myös joidenkin arvosanojen nostamista, joka voi tapahtua joko erityisopettajan johdolla tai jonkin aineen 9. luokan oppituntien yhteydessä. Oppilas voi myös osallistua joidenkin valinnaisaineiden opiskeluun. Tällaisia ovat esim. käsityöt ja kotitalous, joista on hyötyä jatko-opinnoissakin.

Tärkeä osa on opinto-ohjaus, jota annetaan sekä henkilökohtaisella tasolla että soveltaen opituntien yhteydessä (ehkä hieman eriyttäen). Koulukokeilut on erinomainen tapa löytää oppilasta kiinnostava opiskelupaikka.

Läksypiiri (Pori)

Läksypiirin toimintaidea on yksinkertainen. Nuoret valikoituvat koulujen oppilashuoltoryhmien kautta. Koulu ottaa yhteyttä nuoren kotiin kertoen läksypiiritoiminnasta ja nuorelle tarjotaan mahdollisuutta osallistumiseen. Yläkouluikäiset nuoret kokoontuvat läksypiiriohjaajien kanssa koulun jälkeen tekemään koulun antamia tehtäviä, vaihtamaan kuulumisia ja tekemään välipalaa. Läksypiiriin voi osallistua 6–8 nuorta kerralla.

Kokeiluvaiheessa toiminta suunnattiin erityisesti nuoriin, joilla oli nelosuhkia, ehtoja, runsaita poissaoloja, eristäytymistä, yksinäisyyttä tai kielteinen asenne kouluun ja yhteiskuntaan. Nuoret opiskelevat ryhmässä pitkäjänteisesti yhtä valitsemaansa oppiainetta kerrallaan tavoitellen arvosanojen korottamista. Jokainen nuori vuorollaan suunnittelee ja valmistaa välipalan sekä siistii jäljet. Vuorovaikutustaitoja opetellaan mm. laatimalla yhteiset pelinsäännöt, sopimalla työjaosta, kuulumisia vaihtamalla sekä palautteen antamisen avulla.

Läksypiiriä käyvällä nuorella on vanhempien lupa osallisuuteen ja koteihin pidetään tiiviisti yhteyttä muutoinkin. Yhteydenpidolla vahvistetaan myönteistä vanhemmuutta ja varmistetaan kodin tuki nuorelle. Kokeilun aikana nuorten kanssa tehtiin läksypiiriyhteistyöstä sopimus, jossa nuori sitoutui käymään läksypiirissä joka kerta ja koulu sitoutui huomioimaan nuoren käymisen läksypiirissä antaessaan arvossanaa nuorelle.

Koulun sitoutuminen koettiin ensiarvoisen tärkeäksi toiminnan toteuttamisessa. Toiminta näkyi koulussa mm. siinä, että nuorten poissaolot vähenivät, arvosanat nousivat, häiriköinti tunneilla väheni, asenne kouluun ja opettajiin muuttui myönteisemmäksi ja nuorten suhde vanhempiin parani.

Ohjaus- ja motivointipäivät (Pudasjärvi ja Ranua)

Nuorille on pidetty ryhmämuotoisena ohjaus- ja motivointipäiviä eli Ohmo-päiviä erityisesti silloin, kun heidän tuen tarve on tunnustettu eli nuoret ovat tulleet hankkeeseen (nuorten kuntoutuskokeiluun). Eri tahojen ja toimijoiden yhteistyönä toteutettavat Ohmo-päivät jatkuvat edelleen nuorten kuntoutuskokeilun päätyttyä. Ohmo-päivien aikana on aina pyritty yhdistämään huvi ja hyöty. Päivien ohjelma on vaihdellut:

Ryhmäyttäminen

Nuoren aloittaessa tehostetun tuen piirissä heidän kanssaan on pidetty ryhmäyttämisohmo-päiviä. Niiden tarkoitus on ollut muodostaa vertaisryhmiä, joissa syntyy toisiaan tukevia toverisuhteita. Menetelminä on käytetty elämys- ja seikkailupedagogiikan keinoja, esim. melontaa tai vaellusretkiä luonnossa.

Tutustuminen erilaisiin harrastuksiin

Tehostetun tuen tarpeessa olevilla nuorilla on yleensä hyvin vähän harrasteita. Tavoitteena on tutustuttaa nuori erilaisiin, hyviin harrastuksiin ja etsiä pysyvä harrastus nuorelle. Ohmo-päivien aikana on kokeiltu mm. seuraavia harrastuksia: laskettelu, keilaaminen, jousiammunta, golf, melonta, moottorikelkkailu, retkeily, vaeltaminen ja mikroautoilla ajaminen. Pyrkimyksenä on ollut tarjota nuorelle harrastusten kautta positiivisia kokemuksia, jotka onnistumisten kautta saattaisivat vaikuttaa positiivisesti hänen jokapäiväiseen elämäänsä.

Tutustumiskäynnit oppilaitoksiin ja ammatteihin

Nuoret ovat tutustuneet ohmo-päivinä eri oppilaitoksiin. Nuorilla ei aina ole riittävästi tietoa eri koulutusväylistä tai eri ammateista. Kotona voi olla sellainen tilanne, että kummallakaan huoltajalla ei ole ammattia ja he ovat työttöminä tai hyvin lyhytaikaisissa työsuhteissa. Nuorella ei ole ehkä kuvaa siitä, kuinka suuresti kouluttautuminen ammattiin voisi vaikuttaa hänen elämäänsä.

Ammatinvalinnan tukeminen

Ohmo-päivien sisältönä ovat olleet ammatinvalintaan liittyvä ohjaus, ammatinvalintaa tukevat testit ja niiden henkilökohtaiset palautteet nuorille. Testit on toteutettu huoltajien ja nuoren suostumuksella.

Nuoren seuranta toisen asteen opinnoissa

Ohmo-päivien aikana on ollut helppo seurata opintojen etenemistä toisella asteella. Esimerkiksi Omaura-luokasta päättötodistuksen saaneet nuoret kokoontuvat ainakin kerran seuraavan lukuvouden aikana Ohmo-päivien merkeissä. Tällöin on helppo keskustella nuoren kanssa ja kertoittaa hänen tilannettaan ja tarvittaessa auttaa häntä. Nuoren tilanteen seuranta käy näin luontevasti.

Tukihenkilötoiminta (Vihti)

Nuorten kuntoutuskokeilun toiminnallisena ytimenä voidaan pitää tukihenkilötoimintaa, joka kytkettiin oleellisena osana saumattomasti yhteen viranomaisten ja muiden ammattilaisten tekemän työn tueksi. Jokaiselle nuorelle koulutettiin oma tukihenkilö. Tukihenkilötoiminnan avulla nuorille pyrittiin takaamaan heidän tarvitsemansa henkilökohtainen ja virka-ajan ylittävä tuki. Nuoret saivat tukihenkilöistä itselleen turvallisen aikuisen, jonka kanssa voi tehdä erilaisia asioita, kuten käydä harrastuksissa, elokuvissa, retkillä, shoppailemassa, hoitamassa virastoasi-

oita tai laittaa ruokaa. Tukihenkilöiden kanssa keskustellessaan nuoret voivat peilata omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja elämäntapaansa. Nuoret ja tukihenkilöt tapasivat vähintään kerran viikossa ja pääsääntöisesti olivat useamminkin yhteydessä soitellen ja tekstailten. Tukihenkilöt vastasivat suurelta osin nuorten vapaa-ajan harrastusten järjestämisestä, osallistuivat nuorten ryhmätoimintaan ja toimivat palkatun työntekijän työparina avustavina ”työntekijöinä”. Kokeilun aikana todettiin, että aina ei tarvita ammattilaista, vaan monet asiat voidaan hoitaa myös vapaaehtoisvoimin. Tämä edellyttää kuitenkin selkeää työnjakoa ja työn koordinoitua.

Teoreettinen perusta sille, että juuri vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta voisi auttaa näitä vakavassa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, liittyy psykososiaaliseen lähtökohtaan; ammattilainen tai viranomainen ei koskaan voi päästä irti tehtävänsä edellyttämistä taakasta, johon liittyy oleellisesti tuen ja kontrollin välinen ristiriita. Useimmat kuntoutuskokeiluun osallistuneet nuoret ovat olleet paljon tekemisissä ammattilaisten ja viranomaisten kanssa, mutta eivät ole kokeneet saavansa riittävästi tukea. Tukihenkilöllä ei ole rasitteena kontrolliroolia, joka väistämättä esimerkiksi viranomaisille lankeaa.

Hankkeen aikana tukihenkilötoiminnasta käytettiin termiä ryhmätukihenkilötoiminta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella nuorella on oma tukihenkilö ja lisäksi muut tukihenkilöt tuntevat kaikki hankkeessa olevat nuoret. Myös kaikki nuoret tuntevat muiden nuorten kanssa toimivat tukihenkilöt. Näin voidaan myös hyödyntää sekä nuorten että tukihenkilöiden vertaistukea.

Tukihenkilötoiminta on varteenotettava käytäntö osana nuorten auttamista. Tukihenkilöiden jaksamiseen on panostettava. Toiminta ei pyöri itsekseen, ammattilaisten on ohjattava toimintaa. Tukihenkilötoimintaan tulee oleellisesti kuulua tuki kuten työnohjaus, yhteiset tapaamiset, vertaistuki ja virkistys, joita on järjestettävä säännöllisesti ja riittävän usein.

Tukihenkilötoiminta opiskelupaikkakunnalla (Ranua)

Erityisesti seuduilla, joissa on pitkät matkat kotipaikkakunnan ja koulupaikkakunnan välillä, on tärkeää löytää tukikeinoja nuorten vapaa-ajan tukemiseen. Nuoren siirtyessä asumaan pois kodista oppilaitoksen asuntolaan astuu monesti kuvaan mukaan runsas alkoholin käyttö ja jopa huumeet. Mikäli nuorilla ei ole harrastuksia, joita he voivat jatkaa koulupaikkakunnalla, on erittäin suuri vaara, että vapaa-ajanvietto suuntautuu kaupungilla pyörimiseen. Opiskelu alkaa mennä huonosti, tulee poissaoloja ja opintosuorituksia ei tule tarpeeksi. Tästä seuraa monesti keskeyttäminen.

Nuori tarvitsee usein aikuista tukihenkilöä, joka seuraa nuoren elämää opiskelupaikkakunnalla ja tarvittaessa puuttuu ongelmiin ja auttaa nuorta. Eri puolilla Suomea on erilaisia järjestöjä, joiden kautta voi järjestää tukea nuorille. Tällainen on esimerkiksi Rovaniemellä toimiva Erkki.

Erkki on erityisnuorisotyön projekti, joka tarjoaa ammatillista apua Rovaseudun nuorille ja heidän perheilleen. Erkki on avoinna arkipäivisin klo 21.00 saakka. Paikalle voi tulla ilman ajanvarausta tai puhelimitse voi varata ajan tapaamiseen. Projektissa työskentelee kolme työntekijää. Projektilla on tukihenkilötoimintaa, jonka avulla voidaan saada tukea muilta paikkakunnilta Rovaniemelle opiskelemaan tulleille nuorille. Projektia rahoittaa Rovaniemen kaupunki ja maalaiskunta sekä RAY.

Tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten tukihenkilöiksi koulutetaan täysi-ikäisiä vapaaehtoisia. Tukihenkilöpyyntö tulee useimmiten nuoren kotikunnan sosiaalitoimen ja perhetyön kautta. Tukisuhteen käynnistämiseksi on mukana Erkin työntekijän lisäksi nuori ja nuoren vanhemmat, tukihenkilö ja sosiaalityöntekijä tai vastaava. Tapaamisessa mietitään yhdessä tukisuhteen tavoitteet ja tapaamistiheys. Tukihenkilölle maksetaan kulukorvausta. Tukisuhde voi kestää muutamasta kuukaudesta pariin vuoteen. Tukihenkilöille järjestetään työnohjausta kerran kuukaudessa.

Koulutukset / Tietoiskut (Lappeenranta)

Eri alojen ammattilaisten nuorille järjestämien tietoiskujen tai koulutusten ideana on tarjota nuorille tilaisuus kuulla tuoretta tietoa heidän elämäänsä liittyvistä aiheista. Tapaamiset järjestetään pienryhmissä, jotta syntyisi helpommin keskustelua nuorten ja asiantuntijoiden välillä. Kiinnostavia aiheita ja asiantuntijoita voi tiedustella nuorilta tai nostaa nuorten arkeen liittyviä teemoista. Teemat vaihtelevat kunkin ryhmän tarpeiden mukaan.

Eri alojen ammattilaiset antavat tietoa oman alansa asioista:

- Työvoimatoimiston nuorten työvoimaneuvojalla ja ammatinvalintapsykologilla sekä oppisopimustoimiston työntekijällä on kiinnostavaa kerrottavaa, kun ammatillisen tulevaisuuden miettiminen on ajankohtaista.
- Terveystoiminta voi keskustella nuorten kanssa mm. seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista.
- Päihdehuollon sairaanhoitaja voi alustaa päihteiden käyttöön liittyvistä aiheista ja palveluista, joita on tarjolla päihteidenkäytöstä eroon pääsemisen avuksi.
- Poliisin tapaaminen voi selvittää, mitä tarkoittaa nuoren rikosoikeudellinen vastuu tai mitä seuraamuksia rikoksista voi olla.
- Talousneuvonnalla voidaan kohentaa nuorten taloudenpidon tietoja ja taitoja sekä ehkäistä nuorten velkaantumista. Talousneuvontaa antavat yleisemmin Martat ja kuntien velkaneuvojat.
- Myös sosiaaliryöntekijä voi antaa talousneuvontaa, jolloin nuoret saavat samalla tietoa sosiaalipalveluista ja toimeentulotuesta.

Kustannuksia koulutusten/tietoiskujen järjestämisestä ei välttämättä ole lainkaan, koska usein asiantuntijat voivat osallistua tapaamiseen osana perustyötään. He toimivat usein jo työnsä puolesta ko. kohderyhmän kanssa tai ovat muuten valmiita irrottamaan työpanoksestaan tukea ja neuvontaa nuorille.

Leirit (Lappeenranta)

Nuorten kuntoutuskokeilun jokaiselle ryhmälle järjestettiin leirejä. Ryhmän jakso käynnistyi muutaman päivän pituisella alkuleirillä, jonka tavoitteena oli orientoituminen, yhdessä tekeminen ja ryhmäytyminen. Menetelminä käytettiin toiminnallisia ja elämyspedagogisia menetelmiä. Näin tutustuminen helpottuu ja se mahdollistaa tulevien toimintojen syventämisen. Välileirin tarkoituksena oli irtautua arkisista rutiineista. Leiri painottui kädentaitoihin ja ulkona olemiseen.

Ryhmän loppuvaiheessa järjestettiin viiden päivän mittainen leiri. Loppuleirit järjestettiin pääsääntöisesti Kuusamossa. Pitkä ajomatka lisäsi nuorten kanssakäymistä ja toi esiin monia uusia piirteitä nuorista. Loppuleiri suunniteltiin yhdessä nuorten kanssa. Nuoret pääsivät valitsemaan kiinnostavia toimintoja. Toiminta painottui uusien elämysten hankkimiseen, omien rajojen testaamiseen ja ryhmän sisäisen luottamuksen vahvistamiseen.

Leirien tarkoituksena oli helpottaa tutustumista, rakentaa luottamusta, tehdä töitä yhdessä ja hankkia muistoja, jotka kantavat läpi elämän. Vaativimmilla toiminnallisilla tehtävillä annettiin nuorille valinnan vapaus: uskallanko suorittaa tehtävän vai uskallanko kieltäytyä toiminnasta kavereiden nähden. Tätä valinnan mahdollisuutta muistutettiin käyttämään myös tavallisissa elämän valinnoissa.

Alku- ja välileirien kustannukset rajoittuivat lähinnä ruoka- ja matkakuluihin. Loppuleirin osuus koko projektin budjetista oli huomattava, mutta saamastamme palautteesta johtuen totesimme rahan kanavoituneen oikein.

Tukea tarvitsevan nuoren tunnistaminen eri tahoilla

Vanhemmat voivat olla ensimmäisiä, jotka tunnistavat merkkejä nuoren tilanteen muuttumisesta. Koulun yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää ja voi tukea vanhempien valppautta ja tarvittaessa myös puuttumista oman nuoren tilanteeseen.

Perusopetuksen yhdeksännellä luokalla nuorten ikäluokka on kokonaisuudessaan viimeistä vuotta mukana koulun arjessa ja kaikki ikäluokan nuoret tavoitetaan hyvin. Perusopetuksessa nuorten kanssa työskentelevien rooli siirtymävaiheessa tukea tarvitsevien nuorten tunnistamisessa on erittäin tärkeä. Moni perusopetuksen työntekijä kohtaa ikäluokan nuoria päivittäin tai viikoittain. Tieto nuoren arjessa näkyvistä muutoksista ja puuttumisen tarve on tärkeä välittää koulun oppilashuoltoryhmälle.

Perusopetuksen oppilashuoltoryhmässä käsitellään niiden nuorten asioita, joilla on todettu jonkinlainen tuen tarve. Oppilashuoltoryhmän toimintana on mahdollista toteuttaa myös koko ikäluokan systemaattinen seulominen. Lisäksi opinto-ohjaajalla on yhdeksannen vuoden päätösvaiheessa tieto niistä nuorista, jotka eivät ole hakeneet toisen asteen oppilaitoksiin. Oppilashuoltoryhmässä voidaan päätyä suosittamaan nuorta siirtymävaiheen moniammatillisen tuen piiriin, jolloin tieto näistä oppilaista välitetään vanhempien suostumuksella koordinaattorille.

Jatko-opinnot aloittaneiden nuorten tuen tarpeen tunnistamisessa **toisen asteen oppilaitoksen** asema on keskeinen. Nuori kohdataan toisen asteen oppilaitoksessa päivittäin. Nuoren tilanteessa tapahtuvat muutokset välitetään opinto-ohjaajalle ja opiskelijahuoltoryhmälle. Tieto nuoren toisen asteen opintojen keskeyttämisvaarasta tai keskeyttämisestä ilmoitetaan koordinaattorille, jos nuoren arvioidaan tarvitsevan tehostettua tukea.

Nuorisotoimen työntekijät kohtaavat nuoria vapaa-ajan palveluissa ja mahdollisesti myös työpajatoiminnan yhteydessä. Nuorisotyöntekijöillä on mahdollisuus vapaa-aikaan liittyvien palvelujen yhteydessä seurata nuoren kehitystä ja havaita muutokset, jotka edellyttävät puuttumista. Nuorisotyöntekijän voi olla helppo saada nuoreen luotamuksellinen kontakti, koska toimintaympäristö on epävirallinen.

Muut tahot kohtaavat nuoren ja tunnistavat nuoren tuen tarpeen harvemmin ensimmäisenä. Nuori tulee **työvoimatoimiston** asiakkaaksi, kun hän itse hakeutuu ammatinvalinnan ohjaukseen tai ilmoittautuu työnhakijaksi. Ongelmana voidaan pitää sitä, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret eivät välttämättä hakeudu itse aktiivisesti työvoimatoimiston palveluihin. **Työpajoilla** käyvät nuoret ovat jo jonkin toimenpiteen ja tuen piirissä. **Sosiaalitoimella** on tietoa nuoren tilanteesta ja olosuhteista silloin, jos nuoren perhe on toimeentulohuollon tai päihdehuollon asiakkaana tai nuori itse on asiakkaana lastensuojelussa. **Terveystieteiden** henkilöstöstä kouluterveydenhoitaja kohtaa nuoren yläasteen aikana ja on koululla nuoren tavoitettavissa. Muita terveydenhuollon palveluja nuori käyttää tarpeen mukaan.

Seurakunta ja järjestöt kohtaavat nuoria pääasiassa vapaa-ajan toiminnan puitteissa. Ennen yhdeksättä luokkaa valtaosa nuorista käy myös rippikoulun. **Poliisin** kontakti nuoreen syntyy usein vasta siinä vaiheessa, kun nuoren tilanne on varsin kärjistynyt ja siihen on tarvetta puuttua esim. päihteidenkäytön tai rikoksien vuoksi.

Nuorten palveluja ja tukitoimia eri hallinnonaloilla

<i>Toimiala, tehtävät</i>	<i>Ammattiryhmä</i>	<i>Kohtaaminen</i>	<i>Asiakkuus</i>
Opetustoimi, peruskoulu			
perusopetus, tukiopetus	aineopettajat	päivittäin	koko ikäluokka
luokan ohjaus oppilaan lähin oppilashuollon henkilö	luokanvalvoja	päivittäin tai viikoittain	koko ikäluokka
erityisopetus pienryhmässä	laaja-alainen erityisopettaja	sovitusti	tarpeen mukaan
luokkamuotoinen erityisopetus	erityisopettaja	päivittäin	luokkasiirron perusteella
luokan ohjaus, yksilöllinen ohjaus	opinto-ohjaaja	viikoittain	koko ikäluokka
nuoren ja perheen psykososiaalinen tukeminen työ kouluyhteisön, luokkien ja ryhmien kanssa	koulukuraattori *)	sovitusti	tarpeen mukaan
psykologiset testit, nuoren ja perheen tukeminen	koulupsykologi *)	sovitusti	tarvittaessa
nuoren tukeminen opetukseen ja koulunkäyntiin liittyvissä tilanteissa	koulunkäyntiavustaja	sovitusti	tarvittaessa
Opetustoimi, ammattioppilaitokset			
perusopetus	aineopettajat	päivittäin	kaikki opiskelijat
erityisopetus pienryhmissä	erityisopettajat	sovitusti	tarpeen mukaan
erityisluokkien opetus	luokkamuotoisen erityisopettaja	sovitusti	luokkasiirron perusteella
luokan/ryhmän ohjaus	opinto-ohjaaja	viikoittain	kaikki opiskelijat
nuoren ja perheen psykososiaalinen tukeminen työskentely kouluyhteisön, luokkien ja ryhmien kanssa	koulukuraattori *)	sovitusti	tarvittaessa
Nuorisotoimi			
vapaa-ajantoiminta, nuorisotilat, harrastusryhmät, keskustelut nuorten kanssa	nuorisotyöntekijät	päivittäin tai viikoittain	nuoret, jotka käyttävät nuorisotoimen palveluja
työskentely erityisryhmien kanssa etsivä työ, jalkautunut työ	erityisnuorisotyöntekijät	päivittäin tai viikoittain	ryhmät sovitusti/muuten kohtaamisen perusteella
Moniammatilliset palvelut, työpaja			
työ- ja yksilövalmennus, arkielämän tukeminen	työpajavalmentajat	päivittäin tai viikoittain	työpajalle ohjatut nuoret

*) Koulukuraattori- ja koulupsykologipalvelut voivat olla eri toimialoille järjestettynä eri kunnissa (esim. opetustoimi, sosiaalitoimi)

<i>Toimiala, tehtävät</i>	<i>Ammattiryhmä</i>	<i>Kohtaaminen</i>	<i>Asiakkuus</i>
Sosiaali- ja terveystoimi			
nuoren ja perheen tukeminen ja ohjaus, avohuollon tukitoimet, huostaanotot, jälkihuolto/lastensuojelu perheen taloudellinen tukeminen/toimeentulohuolto ohjaus päihdehuollon palveluihin ja päihdehuollon maksut/ päihdehuolto	sosiaalityöntekijät	sovitusti	tarvittaessa, perheen yhteydenoton tai ilmoituksen perusteella
kotikäynnit, perheen tukeminen arjessa	perhetyöntekijät	sovitusti	tarvittaessa
ikäluokkien tarkastukset ohjaus ja neuvonta yksilöllisissä asioissa	kouluterveydenhoitaja	tarkastusten yhteydessä tai sovitusti	koko ikäluokka/ tarvittaessa
ikäluokkatarkastus luokilla 7-9	koululääkäri	kerran yläasteen aikana	koko ikäluokka
vastaanottopalvelut	terveyskeskuslääkäri	sovitusti varatulla ajalla	tarvittaessa
nuoren ja perheen psykososiaalinen tukeminen, tutkimus ja hoito yksilö, perhe- ja ryhmäterapiat yksilökeskustelut, vanhempien ohjauskeskustelut	(perhe- ja) nuorisoneuvolat / mm. lääkäri, psykologi, erikoissairaanhoidaja, sosiaalityöntekijä	suunnitelman mukaan	tarvittaessa, nuoren, perheen tai jonkin tahon aloitteesta, lähete ei välttämätön
nuoren ja perheen psykososiaalinen tukeminen, tutkimus ja hoito yksilö-, perhe- ja ryhmäterapiat	erityissairaanhoido, nuorisopsykiatrian pkl / mm. lääkäri, psykologi, erikoissairaanhoidaja, sosiaalityöntekijä	suunnitelman mukaan	tarvittaessa, eri tahojen, yleensä perusterv.huollon tai nuori-so/perheneuvolan aloitteesta, läheteellä
yksilö- ja perhekäynnit, ryhmät, katkaisuhuolto, laitoshoido	Päihdehuolto/mm. lääkäri, sosiaalityön-tekijä, erikoissairaanhoidaja	suunnitelman mukaan	tarvittaessa, nuoren ohjaus ja tukeminen työpajatoiminnassa
Työvoimatoimisto			
työnvälityspalvelut ja ohjauspalvelut, koulutuskokeilut, työkokeilut sekä 17 vuotta täyttäneille työharjoittelu	nuorten työvoimaneuvoja	sovitut tapaamiset	työvoimatoimistoon ilmoittautuneet nuoret
Ammatinvalintapalvelut mm. ammatinvalintatestit	ammatinvalintapsykologi	sovitut tapaamiset	tarvittaessa, esim. opinto-ohjaajan tai työvoimaneuvojan aloitteesta
Kelan toimisto			
ohjaus ja neuvonta, haastattelu kuntoutusasioissa hakemusten käsittely	vakuutussihteeri	sovitusti tai ilman ajanvarausta	tarvittaessa etuuksia haettaessa
Seurakunta			
kerhot, ryhmät ja leiritoiminta, rippikoulutyö	nuorisotyöntekijä	sovitun aikataulun mukaan	pääsääntöisesti seurakunnan jäsenet
rippikoulutyö	pastori	sovitun aikataulun mukaan	pääsääntöisesti seurakunnan jäsenet
Poliisi			
ennaltaehkäisevä työ, esim. päihdevalistus partiointi kaduilla	poliisi	sovitusti epäsäännöllisesti	koko ikäluokka/ kadulla liikkuvat nuoret
Liikuntatoimi ja järjestöt			
ohjattu ja omatoiminen liikunta	liikunnanopettajat, -ohjaajat ja järjestöt	viikoittain	koko ikäluokka

Nuoren sosiaaliturva

Lapsilisä Lapsilisää maksetaan Suomessa asuvan alle 17-vuotiaan lapsen elatusta varten huoltajalle.

Opintoraha

Oikeus täysimääräiseen opintorahaan on itsenäisesti asuvalla 20 vuotta täyttäneellä oppilaitokseen hyväksytyllä, päätoimisesti opiskelevilla ja taloudellisen tuen tarpeessa olevalla nuorelle/henkilöllä, kun opinnot kestävät yhtäjaksoisesti vähintään kahdeksan viikkoa. Rajattu oikeus opintorahaan on 17–19-vuotiaalla oppilaitokseen hyväksytyllä, päätoimisesti opiskelevilla ja taloudellisen tuen tarpeessa olevalla nuorelle, kun opinnot kestävät yhtäjaksoisesti vähintään kahdeksan viikkoa.

Lapsen hoitotuki

Oikeus hoitotukeen on Suomessa asuvalla alle 16-vuotiaalla lapsella, joka sairauden, vian tai vamman johdosta on siinä määrin erityisen hoidon ja kuntoutuksen tarpeessa, että siitä aiheutuu vanhemmille erityistä taloudellista tai muuta raskautta.

Kuntoutusraha

Oikeus kuntoutusrahaan on Suomessa asuvalla 16–67-vuotiaalla, joka on kuntoutuksen takia estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä.

Alle 20-vuotiaan nuoren kuntoutusraha

Oikeus kuntoutusrahaan on 16–19-vuotiaalla nuorella, jos hänen työkykynsä on sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentynyt ja jos hän on syvennetyn ohjauksen ja kuntoutuksen tarpeessa. Edellytyksenä on lisäksi, että kotikunnassa on yhdessä nuoren, hänen huoltajansa ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa laadittu nuorelle henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelma.

Sairauspäiväraha

Oikeus sairauspäivärahaan on Suomessa asuvalla, omassa tai toisen työssä olevalla 16–67-vuotiaalla sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden perusteella.

Työmarkkinatuki

Oikeus työmarkkinatukeen on työttömällä 17–64-vuotiaalla Suomessa asuvalla työnhakijalla, joka

- on työkykyinen ja työmarkkinoiden käytettävissä
- hakee kokoaikatyötä, eikä hänellä ole voitu osoittaa työtä tai koulutusta
- on ollut työvoimatoimistossa työnhakijana viisi päivää
- on saanut työttömyyspäivärahaa enimmäisjakson
- ei ole oikeutettu työttömyyspäivärahaan, koska työssäoloehto ei täyty.

17-vuotias saa työmarkkinatukea vain, kun henkilöllä on ammatillinen koulutus tai kun hän on työvoimapolitiisessa koulutuksessa tai kun vailla koulutusta ja työkokemusta oleva on työharjoittelussa.

18–24-vuotias saa työmarkkinatukea, kun hänellä on ammatillinen koulutus tai kun vailla koulutusta oleva ei ole kieltäytynyt tarjotusta työstä, työvoimapolitiisista toimenpiteistä taikka koulutuksesta ja on hakenut yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen tai kun hakija ei ole keskeyttänyt opiskelua.

Toimeentulotuki/Elatusvelvollisuus

Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla.

Lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy, kun hän täyttää 18 vuotta. Vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista myös sen jälkeen kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta, mikäli se harmitaan kohtuulliseksi.

Näin oikeus saada itsenäisesti toimeentulotukea on aikaisintaan 18 vuotta täyttäneellä nuorella.

Esimerkkilaskelma kolmen nuoren aikuisen kustannusvaikutuksista yhteiskunnalle yhden vuoden aikana

Seuraavilla suuntaa-antavilla esimerkeillä havainnollistetaan sitä, minkälaisia taloudellisia vaikutuksia yhteiskunnalle voi aiheutua siirtymävaiheen jälkeen eri tavoilla elämänsä järjestäneistä nuorista. Yhteiskunnalle aiheutuvilla kustannusvaikutuksilla tarkoitetaan näissä laskelmissa valtiolle ja kunnalle yhteensä aiheutuvia tuloja ja kustannuksia.

Esimerkkilaskelmat ovat pelkistettyjä, eikä niissä huomioida välillisiä kustannusvaikutuksia (esim. kulutukseen sisältyneitä arvonlisäveroja).

1. Ammattitutkinnon suorittanut ja työuransa alussa oleva nuori käy työssä jakeluauton kuljettajana yksityissektorilla. Palkkatulo riittää elämiseen ja asumiseen vuokra-asunnossa, vuokra 400 €/kk. Hän on käyttänyt vuoden aikana kolme kertaa terveyskeskuslääkärin palveluja.

Nuoren palkkatulo 9,43 €/tunnissa, 20 039 €vuodessa		
<u>Kustannusvaikutukset yhteiskunnalle:</u>		
Verot ansiotulosta	+ 3 767	
Käytetyt yhteiskunnan palvelut:		
terv.keskus/kolme lääkärisäkäyntiä	- 249	(pelkkä lääkärisäkäynti, ei hoitoja)
Tulot yhteiskunnalle €/vuosi	+ 3 518	

2. Nuori, joka on suorittanut ammatillisen tutkinnon mukautetusti ja heikoin arvosanoin, ei ole saanut työtä avoimilta työmarkkinoilta. Hän on ollut puoli vuotta työttömänä, minä aikana toimeentulo on perustunut työmarkkinatukeen, asumistukeen ja toimeentulotukeen. Hän asuu yksin vuokra-asunnossa, vuokra 400 €/kk. Toisen puoli vuotta hän on ollut kunnan järjestämässä tukityössä. Hän on käyttänyt vuoden aikana kolme kertaa terveyskeskuslääkärin palveluja.

Tässä tapauksessa ei ole huomioitu nuoren tukityöjakson aikana kunnalle antaman työpanoksen rahallista arvoa. Karkeasti arvioiden se voisi nuoren motivaatiosta ja työkyvystä sekä työn tuottavuudesta riippuen vaihdella minimaalisen ja tukityöllistämisestä kunnalle aiheutuvien nettokustannusten suuruiseen summan välillä.

<u>Nuoren kustannusvaikutukset yhteiskunnalle:</u>		
Työmarkkinatuki 6 kk	- 2 789	
Palkka ja työnantajakulut tukityöstä	- 9 378	(85 %:n työaika)
Toimeentulotuki 6 kk	- 888	
Asumistuki 6 kk	- 1 618	
Verot työmarkkinatuesta ja palkkatulosta	+ 1 223	
Käytetyt yhteiskunnan palvelut:		
terv.keskus/kolme lääkärisäkäyntiä	- 249	(pelkkä lääkärisäkäynti, ei hoitoja)
Kustannukset yhteiskunnalle €/vuosi	- 13 699	

3. Peruskoulun jälkeen koulunkäyntinsä lopettanut nuori elää toimeentulotuella ja on vaila vakinaista asuntoa. Hän ei ole motivoitunut työhallinnon ja sosiaalitoimen tarjoamiin aktiivitoimenpiteisiin eikä siten ole oikeutettu työmarkkinatukeen. Hänellä on takana useiden vuosien päihteiden käyttö. Hän on ollut kuukauden huumeatkaisuhoidossa ja sen jälkeen kuukauden päihdehuoltolaitoksen kuntoutuksessa tarkastelun kohteena olevan vuoden aikana. Hän on myös käyttänyt kolme kertaa terveyskeskuslääkärin palveluja.

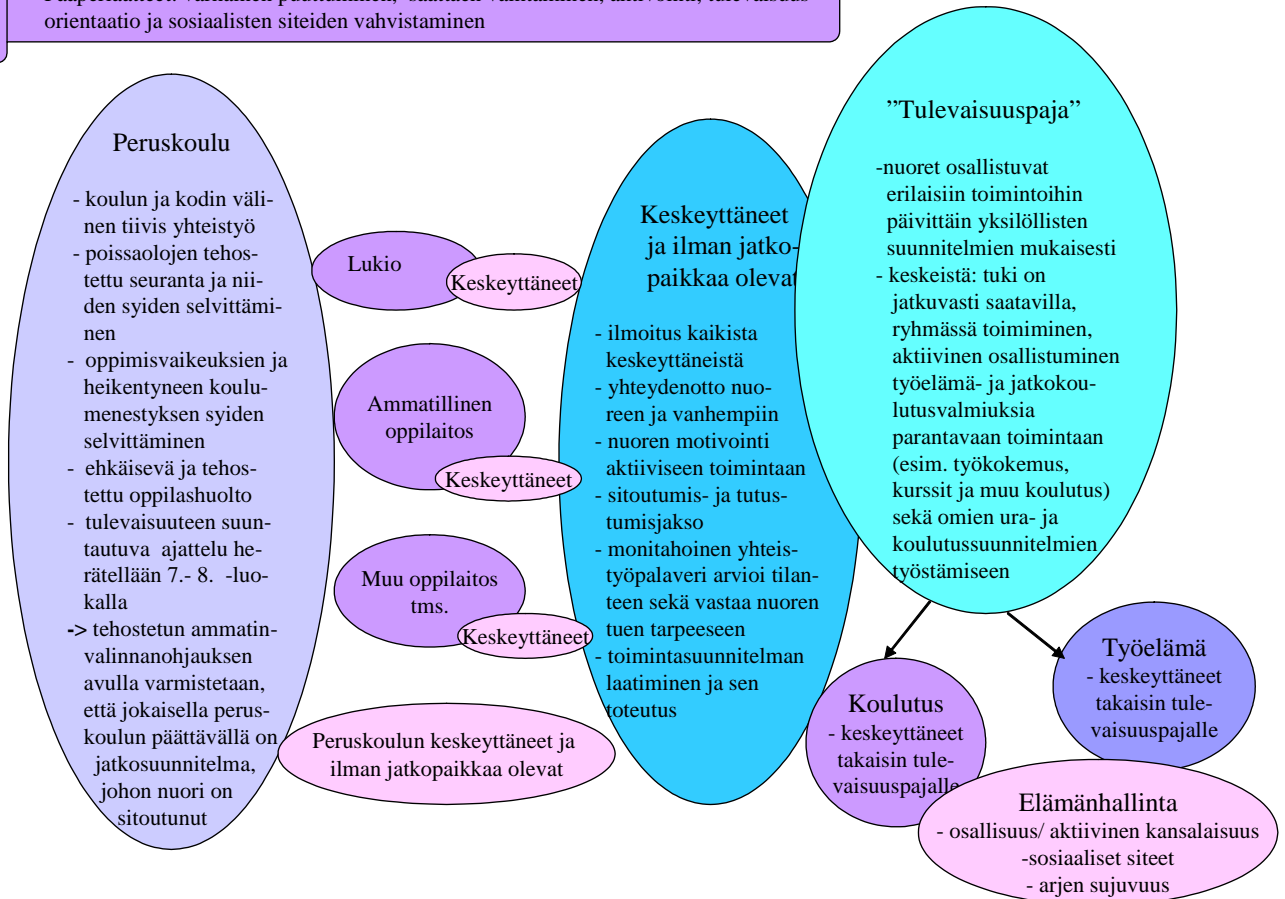
<u>Nuoren kustannusvaikutukset yhteiskunnalle:</u>		
Toimeentulotuki 12 kk	- 3 945	
Käytetyt yhteiskunnan palvelut:		
terv.keskus/kolme lääkärisäkäyntiä	- 249	(pelkkä lääkärisäkäynti, ei hoitoja)
huumeatkaisuhuolto 1 kk	- 10 500	
kuntoutus päihdehuoltolaitoksessa 1 kk	- 7 500	(katkaisun jälkeen)
<hr/>		
Kustannukset yhteiskunnalle €/vuosi	- 22 194	

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn ideaalimalli

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn* ideaalimalli

Pääperiaatteet: varhainen puuttuminen, saattaen vaihtaminen, aktivointi, tulevaisuus-orientaatio ja sosiaalisten siteiden vahvistaminen

* sosiaalinen vahvistaminen

Lähde: Suikkanen ym. 2004:186.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TYÖRYHMÄMUISTIOITA
SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIETS PROMEMORIOR
WORKING GROUP MEMORANDUMS OF THE MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH
ISSN 1237-0606

- 2005: 1 Yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajien rekisterin toteuttamista ohjanneen työryhmän muistio. Osat 1 ja 2.
ISBN 952-00-1632-5 (nid.)
ISBN 952-00-1633-3 (PDF)
- 2 Kansallisen terveydenhuollon hankkeen seurantaryhmän raportti sosiaali- ja terveysministeriölle vuoden 2004 toiminnasta.
ISBN 952-00-1646-5 (nid.)
ISBN 952-00-1647-3 (PDF)
- 3 Kari Reijula. Sairaaloiden kunto ja ilmanvaihto. Selvityshenkilön raportti.
ISBN 952-00-1648-1 (nid.)
ISBN 952-00-1649-X (PDF)
- 4 Jukka Mattila, Marjukka Mäkelä. Tutkimustoiminta terveyskeskuksissa. Nykytila ja tulevaisuus. Selvityshenkilöiden raportti.
ISBN 952-00-1634-1 (nid.)
ISBN 952-00-1635-X (PDF)
- 5 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma.
ISBN 952-00-1687-2 (nid.)
ISBN 952-00-1688-0 (PDF)
- 6 Opiskelijaterveydenhuollon tavoitteiden ja sisällön kehittämistyöryhmän muistio.
ISBN 952-00-1695-3 (nid.)
ISBN 952-00-1696-1 (PDF)
- 7 Työryhmän ehdotus naisten ja miesten samapalkkaisuutta edistäväksi ohjelmaksi.
ISBN 952-00-1709-7 (nid.)
ISBN 952-00-1710-0 (PDF)
- 8 Talousvesilaboratorioiden akkreditointia käsittelevän työryhmän muistio. (Ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1731-3 (PDF)
- 9 Ravintolat savuttomiksi.
ISBN 952-00-1732-1 (nid.)
ISBN 952-00-1733-X (PDF)
- 10 Valtion korvaus terveydenhuollon toimintayksiköille tutkimukseen ja koulutukseen. Järjestelmän ja rahoituksen kehittäminen.
ISBN 952-00-1738-0 (nid.)
ISBN 952-00-1739-9 (PDF)
- 11 Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti 2005.
ISBN 952-00-1754-2 (nid.)
ISBN 952-00-1755-0 (PDF)
- 11eng Finland's National Pension Strategy Report 2005.
ISBN 952-00-1756-9 (print)
ISBN 952-00-1757-7 (PDF)
- 12 Yrittäjien sosiaaliturva 2004 –työryhmän raportti.
ISBN 952-00-1762-3 (nid.)
ISBN 952-00-1763-1 (PDF)

- 13 Maria Grönroos. Tasa-arvon tietopalvelu Suomeen. Informaatio- ja dokumentaatiotoiminnan selvityshenkilön raportti.
ISBN 952-00-1766-6 (nid.)
ISBN 952-00-1767-4 (PDF)
- 14 Ota oppi -malli. Nuorten tukeminen perusopetuksesta jatko-opintoihin. Kuntoutuskokeilun ohjausryhmän muistio.
ISBN 952-00-1780-1 (nid.)
ISBN 952-00-1781-X (PDF)